

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PSYCHOLOGIE

JAKÝ JSEM UČITEL

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Aneta Řehořová

Učitelství pro 2. stupeň ZŠ, obor VV-ČJ

Vedoucí práce: PhDr. et PaedDr. Věra Kosíková, Ph.D.

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, květen 2020

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé práce paní PhDr. et PaedDr. Věře Kosíkové, Ph.D. za vedení mé diplomové práce, za vstřícnost, připomínky, cenné rady a čas, který mi věnovala při konzultacích a opravě. Poděkování bych také chtěla vyjádřit své rodině a nejbližším za podporu při studiu, porozumění a motivaci v těžkých chvílích.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá otázkou: Jaký jsem učitel. Je to otázka, na kterou hledá odpověď mnoho pedagogů. V této práci je uvedeno několik způsobů, které nabízejí možnost, jak to zjistit. Teoretická část se zaměřuje na osobnost pedagoga, samotnou profesi a také zde můžeme najít kapitolu, kde se rozebírá úspěšný učitel a doporučení do praxe. Poslední kapitola nabízí přímo metody pro získání zpětné vazby. Závěrem se můžeme podívat na výzkum, kde je využita jedna z možností zpětné vazby za účelem zjištění, jak být „ideálním“ učitelem.

Klíčová slova: Sebehodnocení, učitel, základní škola, ideální učitel.

Abstract

The diploma thesis deals with the question: What kind of teacher am I? It is a question that many educators are looking for answers to. There are several ways in this work that offer an opportunity to find out. The theoretical part focuses on the personality of the teacher, the profession itself and also here we can find a chapter where a successful teacher is discussed and recommendations for practice. The last chapter offers directly methods for obtaining feedback. Finally, we can look at research where one of the feedback options is used to find out how to be an "ideal" teacher.

Keywords: Self-assessment, teacher, elementary school, ideal teacher.

OBSAH

TEORETICKÁ ČÁST	8
1 OSOBNOST UČITELE	8
1.1 AKTIVAČNĚ MOTIVAČNÍ VLASTNOSTI	8
1.1.1 Caselmannova typologie	9
1.2 SEBEREGULAČNÍ VLASTNOSTI UČITELE.....	9
1.3 DYNAMICKÉ VLASTNOSTI TEMPERAMENTU UČITELE	10
1.3.1 Klasická typologie – Hippokratova-Galenova	10
1.3.2 Jungova typologie	11
1.3.3 Eysenckova typologie	11
1.4 CHARAKTEROVĚ VOLNÍ VLASTNOSTI	12
1.4.1 E. Spranger – 6 základních typů osobnosti učitele.....	13
1.4.2 Novodobá typologie - Beňo	14
2 PROFESE PEDAGOGA	15
2.1 PROFESNÍ DRÁHA UČITELE.....	16
2.1.1 Začínající učitel.....	16
2.1.2 Učitelé experti.....	16
2.1.3 Vyhasínající učitel.....	17
2.2 OBSAH A SPECIFIKA PEDAGOGICKÉ PROFESE	17
2.3 PROFESNÍ STANDARD UČITELE.....	18
2.3.1 Gošová uvádí následující kompetence:	19
2.4 OBLASTI PROBLÉMU V UČITELSKÉ PROFESI DLE VÝZKUMU SLOVENSKÝCH UČITELŮ	20
2.4.1 Starší generace pedagogů	21
2.4.2 Feminizace ve školství	21
3 ÚSPĚŠNÝ UČITEL.....	21
3.1 PODMÍNKY ÚSPĚŠNÉHO UČITELE.....	22
3.2 POTENCIÁL PRO ZLEPŠENÍ EFEKTIVITY PRÁCE.....	24
3.2.1 Mechanismus paměti a učení	26
3.2.2 Faktory, ovlivňující učitele při posuzování osobnosti žáka.....	27
4 METODY ZÍSKÁVÁNÍ ZPĚTNÉ VAZBY.....	28
4.1 METODY A TECHNIKY	30
PRAKTICKÁ ČÁST	37
5 PŘEHLED VÝZKUMŮ ZABÝVAJÍCÍCH SE PODOBNOU TEMATIKOU.....	37
6 METODA VÝZKUMU A CÍLE VÝZKUMU	39
6.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	39
6.2 CHARAKTERISTIKA METODY:.....	39
6.3 POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU	41
6.4 POPIS ZÍSKÁVÁNÍ DAT	41
6.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	42
6.6 STANOVENÍ VÝZKUMNÉHO TVRZENÍ	42
7 ANALÝZA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ A VÝSLEDKY.....	43
7.1 ZKOUMANÝ VZOREK A	43
7.2 ZKOUMANÝ VZOREK B	46
7.3 ZKOUMANÝ VZOREK C	48
7.4 ZKOUMANÝ VZOREK D	50

8	CELKOVÉ VÝSLEDKY	54
8.1	CHARAKTERISTIKA „IDEÁLNÍHO“ UČITELE	54
8.2	VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÉHO TVRZENÍ:	57
	ZÁVĚR:	63
	RESUMÉ	64
	SUMMARY	64
	SEZNAM LITERATURY:	X
	SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ:	XII

Úvod

„Dobrý učitel, dobrý učeň, dobré učení mocně umění rozmnožuje.“

Jan Amos Komenský

Každý učitel by se měl snažit o to, aby vykovával svoji práci tak, jak nejlépe dovede, a také aby byl vzorem pro své žáky. To ovšem není úplně jednoduché. Učitel je permanentně vystavován stresovým situacím, pokud není schopen jim dlouhodobě odolávat, dříve nebo později se u něj objeví syndrom vyhoření, který je u pedagogů častý. U začínajících učitelů může dojít k naivním představám o výkonu tohoto povolání a následnému přehodnocení vlastních životních plánů. Pro větší spokojenost pedagogů a zvýšení kvality práce provádíme autoevaluaci. Ta je pro učitele zásadním prvkem pedagogického působení, jelikož napomáhá k tomu, aby si pedagog uvědomil své vlastní rezervy, skryté nedostatky, ale i překvapivé talenty. V současné době se na autoevaluaci učitele klade větší důraz než dříve, což může některé učitele znervózňovat, na druhou stranu je zde více možností zpětné vazby. Zde spatřuji přínos této diplomové práce. Získáme charakteristiky „ideálního“ učitele od žáků a tento prototyp se může stát inspirací pro další kantory. Pokud budou pedagogové aplikovat autoevaluaci do svých hodin, zlepší se tak kvalita jejich práce. To se následně pozitivně promítne i na výsledcích žáků, které vyučují.

V teoretické části této práce se podíváme na osobnost učitele a samotnou profesi. Práce pedagoga patří mezi náročnější povolání, na učitele jsou kladeny různé požadavky a očekávání ze strany společnosti. Následně se budeme zabývat kapitolou úspěšného učitele, zde rozebereme úspěšného a ideálního učitele a uvedeme různá doporučení pro využití do praxe. Závěrečná kapitola je věnována nástrojům, které můžeme použít jako zpětnou vazbu.

V empirické části si analyzujeme výzkum, kde jsme použili dotazník - Hodnocení učitele žákem. Výzkum byl prováděn na Základní škole v Plzni, na 2. stupni ve dvou 6. třídách (sportovní, jazykové zaměření), dvou 9. třídách (sportovní, jazykové). Cílem celé práce je za použití jedné z autoevaluačních metod zjistit, jak si žáci představují „ideálního učitele“. Výsledky výzkumu mohou posloužit jak začínajícím, tak i dlouhodobě působícím učitelům.

Teoretická část

V teoretické části si uvedeme informace užitečné pro celou práci. Nejdříve se podíváme na osobnost učitele z pohledu různých typologií. Dále si rozebereme profesi pedagoga, abychom nahlédli na základy této profese, a uvedeme nějaké tipy, jak se stát lepším učitelem. Tomu je určena poslední kapitola, která se zabývá nástroji zpětné vazby.

1 Osobnost učitele

Celá práce se zabývá tématem „ideálního“ učitele. V této části analyzujeme strukturu osobnosti a uvedeme typologie, kde se zaměříme na hledání pozitivních vlastností, které odpovídají profilu dobrého učitele. Již u struktury osobnosti můžeme narazit na nežádoucí vlastnosti, které mohou negativně ovlivňovat kvalitu práce učitele. Nejdříve si však charakterizujeme následující pojmy, které budou užity v této části.

Osobnost – Každý člověk s individuální strukturou svých psychických vlastností a dispozic.

(Průcha, Walterová, Mareš, 2003, str. 149)

Temperament – část osobnosti, určována převážně biologicky. Projevuje se citovým reagováním.

Charakter – část osobnosti, která je determinována hlavně sociálně. Má morální a společenský význam.

(Čáp, Mareš, 2007, str. 162)

1.1 Aktivačně motivační vlastnosti

Jsou vlastnosti, díky kterým se snažíme o něco usilovat, dostat se k cíli. Je to hybná síla našeho jednání. Každý student učitelství by měl mít nějakou motivaci a důvod, proč se rozhodl tuto profesi studovat. Motivací může být buďto kladný vztah k vyučovanému předmětu, nebo k práci s dětmi. V této souvislosti uvedeme Caselmannovu typologii.

1.1.1 Caselmannova typologie

Caselmannova typologie bývá často řazena k tématu osobnosti učitele. Rozlišuje dva druhy učitelů. S oběma typy se můžeme ve školství setkat. Je však podstatné, aby učitelé jednotlivých typologií působili tam, kde mají. Ukazuje se, že na 2. stupni by měl pracovat logotrop stejně tak jako na středních a vysokých školách. Paidotrop skvěle uplatní své vlastnosti v mateřských školách nebo na 1. stupni základních škol.

Logotrop = učitel, který je zaměřen spíše na svůj obor, na jeho obsah. Rád si připravuje pomůcky na hodiny.

Paidotrop = učitel, který je zaměřen spíše na žáky než na svůj předmět. Takto orientované pedagogy můžeme nalézt na 1. stupni základních škol. Typ paidotropa na 2. stupni, by mohl mít problém s výukou, ale také s autoritou. Aby měl učitel autoritu u žáků, je třeba, aby byl odborníkem ve svém předmětu a aby jej uměl dobře vysvětlit.

(Holeček, 2014, str. 14).

1.2 Seberegulační vlastnosti učitele

Vlastnosti osobnosti, na jejichž základě učitel řídí a kontroluje své chování a prožívání. Tyto vlastnosti by měli mít pedagogové pod kontrolou, protože bývají od žáků často zkoušeni. Pokud neudrží své emoce a jednají nerozvázně, což je u tohoto povolání neprofesionální. Žáci poté mohou reagovat ještě útočněji a učitel pak nenávratně ztrácí autoritu.

Tyto vlastnosti se ukazují při:

Sebeuvědomování: Začíná se rozvíjet v období prvního vzdoru (kolem tří let). Člověk si uvědomuje své místo na světě, svůj věk apod.

Sebezpoznávání: Utváří se v dětství, rozvíjí se v pubertě a jeho dotváření probíhá v adolescenci. Jde o poznání sama sebe a zahrnuje také představu: o svém těle, svých vlastnostech a schopnostech a svých životních plánech.

Sebehodnocení: Patří sem posouzení vlastních vlastností osobnosti. Může docházet k sebepřeceňování, sebepodceňování nebo v lepším případě ke zdravému sebevědomí.

Sebekritika: Sebehodnocení, které se zaměřuje především na nedostatky.

Svědomí: Zvnitřněný systém zásad. Tyto zásady určují, co se smí a co naopak ne.

Selfkoncept: Obsahuje nejen odpověď na otázku: *Kdo jsem?*, ale také sebeurčování a sebeaktualizace ve smyslu kým se mohu stát.

Sebepojetí: Ukazuje postoj jedince k sobě samému. Patří k němu tři složky: sebepoznání (kognitivní složka), sebehodnocení (složka emocionální), seberealizaci (složka konativní).

(Holeček, 2014, str. 24-25)

1.3 Dynamické vlastnosti temperamentu učitele

Vlastnosti, které určují dynamiku prožívání a chování učitele. Níže si rozebere různé druhy typologií: Hippokratovu-Galenovu, Jungovu a Eysenckovu. U těchto modelů se zaměříme na hledání žádoucích vlastností pro profesi učitele, nebo se pokusíme uvést doporučení do praxe.

1.3.1 Klasická typologie – Hippokratova-Galenova

Se znalostí této typologie máme vžitý stereotyp, že je cholerik špatný člověk. Nesmíme ale opomenout, že má každý z uvedených typů jak pozitivní vlastnosti, tak také ty negativní. Ve společnosti ale neexistují čisté typy, spíše se setkáváme s typy smíšenými.

(Holeček, 2014, str. 27)

Tato typologie rozděluje temperament dle čtyř hlavních tekutin v těle. Výrazné odchylky mezi tekutinami v těle, vedou k výrazným psychickým rozdílům mezi lidmi. Mezi méně tekutiny patří:

Sangvinik (krev) = přátelský, společenský, optimistický, snadno ovlivnitelný, špatně se soustředí, lehkomyšlný.

Doporučení do praxe: snažit se o větší vytrvalost, být důsledný a soustředěný.

Cholerik (žluč) = Nebojácny, aktivní, výbušný, náladový, špatné sebeovládání, tvrdohlavý, dříve jedná, než myslí, tvořivý.

Doporučení do praxe: ovládat se a nedávat příliš najevo své emoce.

Flegmatik (sliz, hlen) = Klidný, vyrovnaný, spolehlivý, pasivní, nerozhodný, sklon k lenosti.

Doporučení do praxe: být více aktivní, rozvíjet svou tvořivost.

Melancholik (černá žluč) = Citlivý, obětavý, bojácny, urážlivý, nedůsledný, někdy až příliš starostlivý.

Doporučení do praxe: stanovit reálný postoj k životu.

(Čáp, Mareš, 2007, str. 164-163).

1.3.2 Jungova typologie

Jung uvádí dva typy temperamentu. Osobnost učitele by se měla pohybovat mezi extravertí a introvertí. I zde nesmíme opomenout, že má každý typ své kladné i záporné vlastnosti.

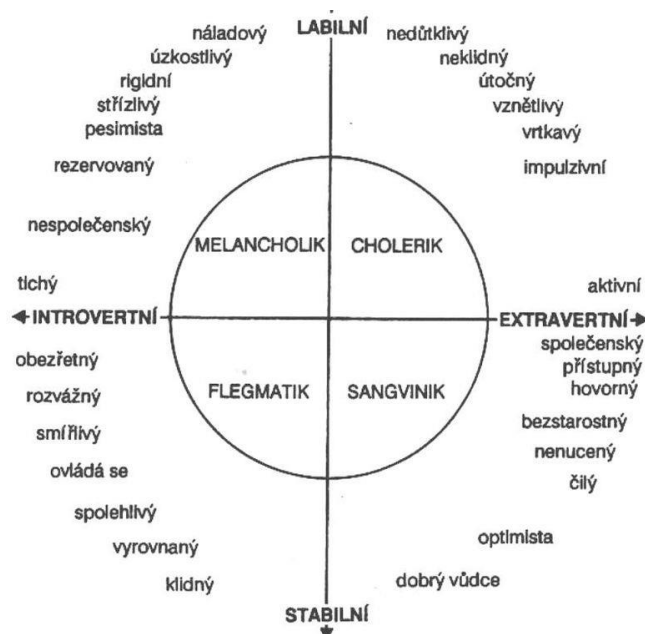
- 1) Extravert (sangvinik, cholerik) = má potřebu být obklopuván lidmi, je přátelský, nerad tráví čas sám. Je spíše impulsivní, rád riskuje, je veselý, optimistický. Může být agresivní.
- 2) Introvert (flegmatik, melancholik) = opak extraverta. Ten bývá klidný, bere život vážně, je pro něj důležitá estetická stránka věcí. Málokdy se rozzlobí.

(Holeček, 2014, str. 28-29)

1.3.3 Eysenckova typologie

Eysenckova typologie navazuje na klasické rozlišení čtyř temperamentů a další vědce. H. J. Eysenck charakterizuje temperament osobnosti na dimenze: extraverte x introverte, kde je nejčastěji protiklad družný x uzavřený. Další dimenzí je stabilita x labilita, ta určuje odolnost jedince vůči zátěži. Pro profesi pedagoga je vhodnější, pokud bude směřovat spíše ke stabilitě. Emočně stabilní učitel přenáší svůj klid také na své žáky, se kterými se poté lépe pracuje a výuka je tak efektivnější.

(Čáp, Mareš, 2007, str. 163-164)

Obrázek 1: Eysenckova typologie

1.4 Charakterově volní vlastnosti

Představují souhrn vlastností, které mají morální význam a v průběhu života se neustále formulují. Všechny tyto dispozice učitele se poté odráží ve výukové jednotce, pokud určitý pedagog neoplývá vyšším sebevědomím, projeví se to na negativním chování ze strany žáků. Charakterově volní vlastnosti můžeme popsat pomocí následujících vztahů:

Vztah k sobě

Jak učitel přistupuje k sobě, přistupuje i k žákům. Učitel je pro žáky vzor, měl by tedy představovat kladné vlastnosti, které vyžaduje od žáků. Důležitá zde je také zdravá sebedůvěra. Právě nedostatek sebedůvěry je jednou z dalších příčin, proč začínající učitelé nemají autoritu a své povolání nezvládají.

Vztah k druhým

Zde máme na mysli hlavně k dětem, ke kolegům, rodičům atd. Mělo by být samozřejmostí vzájemné pochopení, důvěra a čestné jednání. Stejně tak, jako empatie a vcítění se do žáků. Pedagogická praxe ukázala, že začínající učitelé, kteří mají vyšší kladný citový vztah k žákům, mají nižší sebevědomí a podceňují se. Proto je důležité, aby byl učitel vybaven zdravým

sebevědomím, tedy i určitým stupněm dominance, aby si udržel ve třídě kázeň. Ukazuje se, že pokud je pedagog příliš submisivní, v současném školství má problémy. I když žák zapomene na učivo, svůj vztah k učiteli si pamatuje po celý život.

Vztah k práci

Současné povolání učitelé je velmi náročné, lze ale tvrdit, že většina učitelů vykonává svou práci ráda. Je to tvořivá, kreativní práce, kde učitel vychovává a vyučuje současnou mladou generaci. Žáci, se kterými učitel pracuje, jsou naší budoucností, proto by měl vést výuku kvalitně.

Vztah k hodnotám

Postoje učitele k duchovním a materiálním hodnotám, ale i ke kladnému vztahu k přírodě.

Volní vlastnosti

Zahrnují sebeovládání, trpělivost, rozhodnost, důslednost apod. Tedy kladné vlastnosti vůle, které žáci oceňují, viz seberegulační a dynamické vlastnosti.

(Holeček, 2014, str.14–21)

Nyní uvedeme ještě následující dvě typologie, které spadají pod tyto vlastnosti. E. Spranger představuje 6 typů pedagogů, kteří se liší dle hodnot, které upřednostňují v životě. Následně popíšeme rozdělení typů osobnosti, které charakterizuje vztah učitele ke školnímu prostředí.

1.4.1 E. Spranger – 6 základních typů osobnosti učitele

Další pohled na typ osobnosti pedagoga nabízí E. Spranger. Ten rozlišil 6 typů dle hodnot upřednostňovaných v životě. Zde nemůžeme jednoznačně určit, který druh je ten nejrelevantnější pro „ideálního“ učitele, protože i v této typologii spatřujeme jak kladné, tak záporné vlastnosti osobnosti u všech typů. Záleží tedy na preferenci každého jedince, co považuje za podstatné u „ideálního“ učitele. Zda spíše empatii, ale nižší úroveň znalostí a vědomostí, nebo naopak skvělou znalost předmětu bez schopnosti vcítění do žáků.

1. Náboženský typ: taková osobnost posuzuje každý svůj čin z hlediska víry. Učitel náboženského stylu jedná bez smyslu pro humor, je vážný, ale spolehlivý. Chybí mu pochopení pro dětskou hru a chybí mu empatie.
2. Estetický typ: můžeme charakterizovat tak, že iracionální jednání převažuje nad racionálním. Takový učitel se dokáže vcítit do dítěte a je nezávislý.
3. Sociální typ: projevuje zájem o potřeby všech žáků a těší se oblibě. Má problém s tím, že není příliš náročný a přísný. Takový typ učitele bývá také spojován s tím, že má nižší úroveň vědomostí a dovedností.
4. Teoretický typ: je náročný na znalosti a dovednosti žáků. To je dáno tím, že se orientuje spíše na předmět, který vyučuje než na žáka. Nemá tedy ani zájem o bližší poznání osobnosti žáka a neumí se detailně vcítit.
5. Ekonomický typ: orientuje se na maximální výsledky s minimálním vynaložením energie. Své žáky vede především k osvojení toho, co je užitečné v praxi.
6. Mocenský typ: je charakteristický tím, že rád prosazuje svou osobu. Rád žáky trestá a užívá si svou převahu.

(Zormanová, 2014, str. 45)

1.4.2 Novodobá typologie - Beňo

Beňo přináší novodobou typologii, která je sestavena na základě charakteristiky vztahu učitele ke škole, školství a žákům. Zde se ukazuje, jak je náročné najít „ideálního“ pedagoga. Z uvedených sedmi typů, jsou vyhovující pouze dva, což nepůsobí příznivě, na druhou stranu nevíme, jak četné je rozložení jednotlivých typů učitelů ve školství.

1. Plačky: jsou učitelé, kteří lamentují nad školstvím. Nevěří nikomu, ani sobě, bojí se nadřízených. Bývají nešikovní, schovávají se za názory někoho jiného, špatně formulují vlastní názor. Neradi hovoří o budoucnosti školství.
2. Ignoranti: zaujímají ignorantský postoj, o nic neprojevují zájem. Ignorantství bývá ale předstírané. Toto povolání je nenaplnuje.

3. Fanatici, nenapravitelní idealisti: jsou učitelé, kteří jsou zamilovaní do své práce. Neradi hovoří o špatných podmínkách této profese. Bývají odtrženi od reality u hodnocení procesu vyučování a výchovy, představují však oporu školství.
4. Tandemisti: často mění své názory a hledají ten správný směr ve školství. Svůj názor většinou nemají, ale jsou si vědomi „svých“ kvalit.
5. Aristokrati: učitelé silní, důslední, přemýšliví, cílevědomí. Jsou u žáků oblíbeni a mají autoritu. Vlastní názory si umí obhájit, takže se nebojí vstoupit do sporu. Mají respekt u žáků, rodičů, ale také kolegů. Pro svou úspěšnost se mohou u svých kolegů setkat se závistí.
6. Podnikatelé: školu berou jako místo, které jim vyplácí výplatu a poplatí pojistné. Hlavní je pro ně podnikání. Dříve takoví učitelé vyhledávali vlivné rodiče, se kterými udržovali kontakt s vidinou výhod. Stav školství jim připadá v pořádku.
7. Zběhové: představují bývalé učitele, kteří se nedokázali srovnat s požadavky náročností povolání.

(Vašutová, 2004, str. 86-87).

2 Profese pedagoga

V této kapitole se nejdříve podíváme na pojmy profese a učitel, které se k této části práce vztahují. Poté si uvedeme více informací o profesi pedagoga, abychom pronikli hlouběji k profesní dráze a jednotlivým etapám, poznali úskalí a specifika učitelské profese. Dále citujeme profesní standard, který určuje kompetence pro práci učitele.

Profese - povolání, které je spojené s odbornými znalostmi a dovednostmi nebo určitou kvalifikací na základě zákonného oprávnění.

Učitel – osoba, která vychovává a vzdělává žáka ve škole.

(Průcha, 2008, str. 17-21).

2.1 Profesní dráha učitele

Stejně tak jako v dalších profesích, také k učitelskému povolání patří určité vývojové etapy profesní dráhy. Rozebereme si 3 nejpodstatnější etapy, které považujeme za klíčové: učitel začátečník, učitel expert, vyhasínající učitel.

- Volba profese učitele (motivace při studiu ve škole)
- Start povolání (začátečník)
- Adaptace (první roky práce)
- Stabilizace (učitel expert)
- Vyhasínání (vyhoření)

2.1.1 Začínající učitel

Pro utváření profesních dovedností a celkovou adaptaci na podmínky a úkoly, které učitel bude vykonávat, je rozhodující první rok práce. Mnoho začínajících učitelů (a to jak u nás, v České republice, tak i v zahraničí), zažívají tzv. profesní náraz. Zjišťují, že nejsou na tuto práci dostatečně vybaveni a začnou o sobě pochybovat. U českých učitelů mohou být v tomto případě rozhodující nástupní podmínky, které nejsou vždy přívětivé, školy nejsou dostatečně vybavené, slabá podpora ze strany vedení, příliš administrativy.

Největším problémem začínajících učitelů jsou: práce s neprospívajícími žáky, udržení pozornosti a kázně při vyučování.

2.1.2 Učitelé experti

Tito učitelé představují opravdové profesionály, zahraničním termínem je označujeme jako učitele experty. Označujeme tak učitele, kteří mají již pětiletou praxi v oboru. Právě tato etapa profesní dráhy je nejvíce podstatná, učitelé totiž neovlivňují pouze samotné žáky, ale také právě začínající učitele.

2.1.3 Vyhasínající učitel

Představuje závěrečnou fázi učitelského povolání a může být známá také pod pojmem syndrom vyhoření. V této fázi učitel přestává mít zájem o svou práci, která mu již nečiní radost, ale představuje pro něj spíše vyčerpávající, stresující činnost. Vše je spojeno s nezájmem o další sebevzdělávání a odporem k veškerým úkolům týkajících se školy a školního prostředí. Toto vyhoření se dává do souvislosti s tím, že starší učitelé jsou zdrženlivější u různých inovací, na rozdíl od mladších kolegů to nelze úplně potvrdit. Podstatné je říci, že se syndromem vyhoření se nesetkávají pouze učitelé, ale také další povolání.

(Průcha, 2002, str. 17-28)

2.2 Obsah a specifika pedagogické profese

Jak již bylo několikrát uvedeno, učitelské povolání patří mezi ty psychicky nejnáročnější. Abychom si blíže přiblížili práci učitele, podíváme se na obsah profese, který nás přesvědčí o tom, že je tvrzení o náročnosti povolání opodstatněné.

J. Vašutová rozlišuje činnosti hlavní a doplňkové. Hlavní činností se rozumí vyučování, (činnosti: projektování, realizaci projektu interakce s žákem a hodnocení) jako takové. Činnosti doplňkové představují konání, které přesahují do vyučování, ale jsou navíc. Můžeme uvést celkem 10 druhů takových činností:

- 1) Projektování: soustavné promýšlení a tvoření vzdělávacího programu školy, návrh vyučovacího předmětu a samotné výuky. Patří sem také činnosti, které se pojí s přípravou učebních materiálů a pomůcek.
- 2) Vlastní vyučování: vyučování zahrnuje výchovné situace a žákovské hodnocení výuky.
- 3) Hodnotící činnosti: činnosti, které jsou důležité pro závěrečnou fázi vyučování. Zpětná vazba pro účastníky vyučování.
- 4) Konzultační činnost: činnost, ke které dochází po výuce. Učitel má většinou daný přesný den v týdnu a čas, kdy je možné s ním takto individuálně hovořit (konzultační hodiny).

Konzultace slouží k poradenství, poskytnutí více informací. Učitel ale konzultuje také se svými kolegy a žáky.

5) Koncepční činnost: platí pro tvorbu školních vzdělávacích programů, organizačnímu systému školy, hodnocení žáků, prospěšné a volnočasové aktivity žáků atd.

6) Administrativní činnost: činnost, kterou mnozí učitelé nemají v oblibě. Týká se vedení agendy, výkaznictví (vedení třídní knihy a výkazu), vyplňování různých formulářů, korespondence.

7) Operativní činnost: můžeme charakterizovat jako organizační práci. Může se týkat běžných činností (suplování, dozory, porady, pohotovosti) nebo nárazových (sportovní, kulturní akce školy atd.)

8) Styk s veřejností a spolupráce se sociálními a výchovnými partnery: například kolegové, vedení školy, psychologové, poradenští pracovníci, rodiče atd.

9) Seberozvoj učitelů: tím rozumíme další sebevzdělávání, které směřuje k rozvoji profese. Jeho součástí je odborná publikační činnost a ostatní aktivity, které prospívají této profesi.

10) Specifické činnosti: činnosti, které jsou nad rámec hlavních a doplňkových činností a povinností ke škole. Patří sem vedení předmětové komise, metodické / výchovně-poradenské funkce.

Učitel vychovává a vzdělává mladou generaci pro budoucnost naší společnosti. Je pod neustálým tlakem. Pracuje se širokou škálou lidí. Každá tato skupina je jiná a má také odlišné očekávání, požadavky. Pedagog musí být vybaven určitými schopnostmi, jako jsou: odolnost vůči stresu, profesní sebevědomí, sebeovládání, zodpovědnost. Učitelé jsou státní zaměstnanci a toto povolání je pokládáno za státní službu.

(Vašutová, 2004, str. 76-78)

2.3 Profesní standard učitele

Udává soubor vědomostí, schopností dovedností, postojů, jenž jsou potřebné, aby mohl učitel kvalitně vykonávat svou profesi. Výhodné je vyjádření profesního standardu

v podobě kompetencí, charakterizující konkrétní činnosti učitele, jenž jsou naprosto nezbytné pro toto povolání.

Původní model profesního standardu se skládá ze 7 kompetencí:

- Předmětová
- Didaktická/ psychodidaktická
- Pedagogická
- Diagnostická a intervenční
- Sociální, psychosociální a komunikativní
- Manažerská a normativní
- Profesně a osobnostně kultivující

(Vašutová, 2007, str. 34)

Ostatní předpoklady

- dobrý aktuální zdravotní stav
- trestní bezúhonnost
- psychická odolnost a fyzická zdatnost

(Průcha, 2002, str. 107)

2.3.1 Gošová uvádí následující kompetence:

Kompetence oborově předmětová – učitel transformuje své poznatky do vzdělávacích obsahů vyučujících hodin, všímá si mezipředmětových poznatků a vztahů.

Kompetence didaktická/psychodidaktická – učitel ovládá strategie vyučování a dokáže se přizpůsobit individuálním zvláštnostem každého žáka.

Kompetence pedagogická – má znalosti o právech dítěte a respektuje je, zná procesy a podmínky výchovy.

Kompetence diagnostická a hodnotící – je schopen rozpoznat žáky se specifickými poruchami učení a zvládá použít prostředky pedagogické diagnostiky.

Kompetence prosociální – v jeho schopnostech je socializovat žáky.

Kompetence sociální – vytváří pozitivní učební klima.

Kompetence komunikativní – ovládá způsoby efektivní komunikace a prostředky pedagogické komunikace.

Kompetence osobnostní – dobrý aktuální zdravotní stav, trestní bezúhonnost.

Kompetence manažerská – zvládá administrativní úkoly s evidencí žáků. Má organizační schopnosti a zajímá se o fungování školy.

Kompetence osobnostně kultivující - umí vystupovat tak, aby dobře reprezentoval svou profesi, má všeobecné znalosti, reflektuje vzdělávací potřeby a zájmy žáků.

(Gošová, 2011)

2.4 Oblasti problému v učitelské profesi dle výzkumu slovenských učitelů

Již v nadpisu uvádíme, že půjde o problémy slovenských učitelů, ale tyto problémy se vztahují také na učitele v České republice. Předmětem diskuze se v naší zemi stává především problematika nízkých platů. Mezi další uváděné problémy patří například feminizace v učitelském povolání. Ta k učitelské profesi dlouhodobě patří, proto nepředstavuje takový problém jako stárnutí učitelských sborů, což je velmi aktuální, protože pedagogů je nedostatek. K těmto dvou problémům se více vyjádříme níže.

Materiální problémy – nízké platy, které nepokryjí rodinné výdaje. I když se učitelské platy zvedají, i dnes si někteří učitelé stěžují a říkají, že učitelská profese se nevykonává pouze pro peníze, ale musí je hlavně naplňovat.

Osobní problémy – zdravotní potíže, nedostatek volného času, rozvody manželství.

Vztahové problémy – celkově narušené vztahy se žáky, kolegy, rodiči žáků.

Problémy ohledně samotné profese – neustálé změny obsahu vyučování, velký počet žáků ve třídách.

Další problémy – občanské, politické problémy (Vašutová, 2004, str. 42-43)

2.4.1 Starší generace pedagogů

K tomuto problému dochází v důsledku odchodu mladších pedagogů ze školství do jiného zaměstnání. V některých okresech České republiky opouští pracovní místa lidé ve věku 30 - 50 let. Tato věková skupina je nejnvýkonnější. Ve školství tedy zůstávají starší pedagogové pro svůj pozitivní vztah k práci, nebo již nechtějí využít rekvalifikaci a změnit povolání. Volná místa jsou doplňována učiteli v důchodu, ale pro ty je práce, vzhledem k vysokému věku, psychicky a fyzicky velmi náročná.

2.4.2 Feminizace ve školství

Učitelé sbory jsou charakteristické silnějším zastoupením převážně ženského pohlaví. Feminizace ve školství je považována za přirozený socioprofesionální jev, avšak počty žen se liší podle druhů škol. Můžeme s jistotou říci, že nejvíce jsou feminizovány mateřské školy, a poté základní školy (80%).

O studium učitelství projevují větší zájem studentky než studenti. Většina absolventů mužského pohlaví pedagogických fakult nastoupí na jiné zaměstnání, nebo odejdou krátce po nástupu na školu.

Feminizace přináší do školství charakteristické rysy, ne všechny jsou však příznivé. Mezi ty negativní patří například nerozhodnost, hysteričnost, úzkostlivost, citlivost.

(Vašutová, 2007, str. 18-20).

3 Úspěšný učitel

Kapitola úspěšný učitel řeší kdo je úspěšný nebo ideální učitel. Nalezneme zde také podmínky pro úspěšného učitele, či potenciál pro zlepšení kvality práce. Uvedeme si rady, jak efektivněji vyučovat a faktory, které mohou ovlivňovat učitele při posuzování žáka. Učitel může mít osvojený negativní vzorec, dle kterého přistupuje k posuzování žáků, ti ho na základě této negativní zkušenosti nebudou nepřijímat.

V této souvislosti může vyvstat otázka, co nebo kdo je dobrý učitel. S odpovědí na tuto otázku se neshodují ani odborníci ve vzdělávání. Je úspěšný učitel ten, který naučí žáky znalostem, nebo ten který podporuje společensko-citový vývoj dětí? Někteří učitelé mohou lépe zvládat například stimulaci sociálně-emocionálního vývoje

určité skupiny dětí, ale nebudou úspěšní u jiné věkové skupiny. Jak budeme v této situaci zjišťovat, zda je pedagog úspěšný? Jak si můžeme všimnout, je velmi náročné určit, kdo je úspěšný.

(Fontana, 2014, str. 363-364)

Společnost měla v každé historické době představy a požadavky, jaký by měl být „ideální“ učitel. Dnes nám tyto požadavky formulují tzv. profesní standardy, dle kterých jsou připravováni studenti vysokých škol pedagogických fakult. Tyto standardy nejsou pro budoucí učitele vůbec jednoduché. Zajímavý postřeh je, že zatím nemáme moc poznatků o tom, jak si představují „ideálního“ učitele právě žáci, se kterými učitel tráví většinu času. Jeden z těchto výzkumů provedl například V. Holeček. Další výzkumy si představíme v empirické části.

(Průcha, 2002, str. 60)

3.1 Podmínky úspěšného učitele

Jak již bylo řečeno, je náročné zjistit odpověď na otázku, kdo je úspěšný učitel. Abychom se tomuto termínu co nejvíce přiblížili, uvedeme si tři následující předpoklady, které jsou klíčové pro úspěšnost učitele. V. Holeček tyto předpoklady stanovil do infinitivních sloves: vědět, umět, chtít, moct, ale také mít možnost uplatnění všech třech předpokladů.

Úspěšný učitel by měl:

Vědět (mít vědomosti)

Co učit: musí znát svůj obor od základů. Na základě RVP ZV byly zpracovány pro každou školu programy, kde si učitelé mohou do určité míry rozhodnout o obsahu vzdělávání. Žáci na učiteli poznají, když učí to, co má rád a čemu rozumí.

Jak učit: to je otázka metodiky, didaktiky a také tvořivosti učitele. Ale i zde si můžeme uvést nějaká doporučení.

Učitel by neměl mluvit sám celou hodinu, měl by dát prostor také samotným žákům, vycházet z jejich zkušeností, znalostí a zájmů.

Při hodinách bychom měli využívat problémové vyučování. Nechat žáky přemýšlet, neprozradit jim dopředu odpověď, ale co nejvíce je aktivizovat, aby se na naše hodiny těšili a nebyly pro ně nudné.

Provádět zpětnou vazbu a zajímat se o hodnocení naší práce. Přiznat chybu, učitel je také člověk, nemá všechny vědomosti světa a chybuje.

Proč učit: Učitel by se měl ptát na otázku: Co tímto učivem, metodou, formou u žáka rozvinu? Jaké znalosti, dovednosti a vědomosti tím získá pro život? Jaké kladné vlastnosti získá? Je to důležitá otázka, na kterou se zapomíná.

Umět (mít dovednosti a vlastnosti)

Aby bylo možno prohlásit, že umí dobře svou práci, je potřeba, aby byl vybaven nutnými vlastnostmi a rozvinutými schopnostmi. Všechny tyto dovednosti se ukazují v činnostech učitele. Jako například plánování a příprava výuky, její realizace, hodnocení žáků apod.

Výhodnou vlastností učitele je tvořivost. Tvořiví učitelé si snadno poradí i s výrobou pomůcek na své hodiny a nejen to. Takoví jedinci jsou pozoruhodní tím, že jsou schopni přizpůsobovat se téměř každé situaci. Aby dosáhli svých cílů, poradí si i s tím, co mají po ruce, což je u učitelského povolání žádoucí.

(Csikszentmihalyi, 1996, str. 51).

Chtít (mít zájem)

Klíčem k úspěchu je důležité využít kapacity celého mozku, tedy i oblastí, které při racionálním uvažování odpočívají. Měli bychom se snažit obohacovat myšlenku o emoci (touhu a víru v úspěch). U úspěšných učitelů převažuje především pozitivní myšlení. Tento optimismus se přenáší také na žáky a to je prospěšné pro jejich vývoj.

Moct (možnost)

Další podmínkou úspěchu je všechny již vyjmenované předpoklady uplatnit. K tomu je potřeba vhodných podmínek. Tím není myšleno pouze dobré vybavení třídy, podporující vedení a přiměřené počty ve třídě, ale ukazuje se, že podmínkou úspěchu učitele je také spokojený soukromý život.

(Holeček, 2015, str. 88- 93)

3.2 Potenciál pro zlepšení efektivity práce

Zde provedeme analýzu práce učitele dle Kremnické, která vidí potenciál pro zlepšení v pedagogické práci v následujících bodech, již od samotného plánování a přípravy učiva až po sebehodnocení vlastní práce. V každém z těchto bodů může docházet k drobné chybě, která se dříve nebo později promítne do kvality práce učitele. Například řada pedagogů může podcenit přípravu vyučování z důvodu, že nestíhají, nebo nepovažují přípravu na hodinu jako významnou záležitost.

1) Plánování a příprava

Při plánování vyučovací hodiny je nutné mít přesně dané cíle, kterých chceme dosáhnout. Také struktura vyučovací hodiny a volba metod musí odpovídat tomu, co chceme žáky naučit. Důležitý je také výběr vyučovacích pomůcek, které by neměly být zvoleny nahodile.

2) Realizace vyučovací hodiny

Při vysvětlování látky učitel užívá vhodnou formu s ohledem na úroveň žáků. Snaží se vyvolávat všechny žáky, nesoustředí se pouze na jednoho. Podporuje žáky v přemýšlení, vyslovení vlastního názoru, nápadu. Vytváří aktivní prostředí pro učení, volí různorodé formy a metody práce – problémové vyučování, brainstorming, diskuze, aj.

3) Řízení vyučovací hodiny

Hodina by měla začít motivací žáků za účelem probuzení zájmu o novou látku. Když se žák dopustí chyby, neměl by být kritizovaný, ale opraven a zároveň pochválen zapojení se do diskuze a přemýšlením nad problémem. Učitel by se zároveň neměl vyhýbat přiznání, že i on se může dopustit chyby.

Jednotlivé části hodiny jsou rozdělené, ale přechod mezi nimi je plynulý, tempo je však přizpůsobeno žákům. Důležitá je také závěrečná část hodiny. Rozhodně by neměla být podceňována, ale využita k upevnování nových informací a zpětné vazbě.

4) Klima třídy

Vztahy mezi žákem a učitelem se zakládají na vzájemné úctě, disciplíně a důvěře. Takový vztah se nevytváří jen při vyučování, ale také při mimoškolních aktivitách (výlety, exkurze). Žák sleduje to, jak se učitel v různých situacích chová, komunikuje, vystupuje a na základě toho si vytváří o učiteli celistvý obraz. Na celkové působení své osoby na žáky učitelé často zapomínají. Vzhled třídy je pro žáky také podstatný, protože podporuje kladné postoje k vyučování.

5) Disciplína

Ta je ve velké míře založena na pozitivním klimatu ve třídě, dobré realizaci a řízení vyučovací hodiny. Žáci učitele ve třídě uznávají a přijímají, má přirozenou a nenucenou autoritu. Učitel by ale neměl v dětech vyvolávat strach a disciplínu stavět na trestech a výhrůžkách. Pokud je to ale nevyhnutelné a žákovi to přinese užitek, zakročí. S žáky zformuluje pravidla, aby se všem ve třídě společně dobře spolupracovalo.

6) Hodnocení prospěchu žáků

Správný učitel by neměl porovnávat výkony žáků, ale soustředit se na každého jedince zvlášť. Žák musí přesně vědět, za co ho učitel chválí, či kárá. Když žáka hodnotíme kladně, můžeme ještě vyzdvihnout kromě samotného výsledku celý proces a jeho snahu pro zlepšení se. Negativní hodnocení vnímá žák citlivě, ještě náročnější je, když toto hodnocení slyší celá třída. Hned po kritice žáka, by mělo následovat doporučení učitele, aby žák vnímal, že se mu učitel snaží pomoci. Není dobré žáky také „škatulkovat“ ten je trojkař, ten má samé jedničky. Znamka není jediným ukazatelem žákovi schopnosti zvládnutí učiva. Aby bylo hodnocení žáka učitelem efektivní, právě učitel by měl být příklad člověka, který si plní své povinnosti načas.

7) Reflexe a sebehodnocení vlastní práce

Stejně jako učitel hodnotí své žáky, měl by se zaměřit také na svou osobu. Dle Kremnické je doporučeno analyzovat své hodiny, snažit se odkrýt případné nedostatky a zaměřit se na slabé stránky. Aby učitel získal zpětnou vazbu o své práci,

může požádat také svého kolegu, kterého lze využít na hospitaci. Neměl by zapomínat na své další sebevzdělávání a studium nových trendů ve vyučování.

(Kremnická, 2020)

Další doporučení: Během výkladu látky se může stát, že dojde k neporozumění. Každý žák je totiž úplně jiný. Aby se předešlo těmto bariérám, je třeba mít vždy připravenou správnou verzi toho, co se po žácích očekává. Clucas proto doporučuje využití digitální techniky nebo starší úspěšné práce žáků.

(Clucas, 2018, str. 23).

3.2.1 Mechanismus paměti a učení

Další přínos pro zlepšení kvality práce nám nabízí neurofyziologické poznatky o mechanismu paměti a učení. Uvedeme si osm těchto poznatků, na jejichž základně můžeme koncipovat vyučovací hodiny, které budou pro žáky poutavé a naučné.

- 1) Objevování něčeho nového a učení je radostí. To platí jak pro žáky, tak i pro učitele.
- 2) Učební nároky jsou přiměřené individuálním schopnostem žáka.
- 3) Aby mozek vyhodnotil učení za líbivou činnost, je žádoucí zažít úspěch a chválu. V opačném případě, kdy žák opakovaně prožívá neúspěch při učení, mozek jedince vyhodnotí učení jako činnost nelíbivou. Žák se dostává do stresové situace, protože mozek odmítá setrvat v takové fázi.
- 4) Učení má charakter heuristický a objevitelský, proto informace, které si žák najde sám, vytvářejí pevnější paměťovou stopu. Záleží na druhu vyučovaného předmětu, nelze jej uplatnit všude. Užití heuristických metod je zatím vzácné.
- 5) Zapojení co nejvíce smyslů při vyučování. Takto se učí například malé děti, když objevují svět. Hračkou různě manipulují, ochutnávají a osahávají. Toto na starší děti aplikovat samozřejmě nebudeme, ale je třeba se nad tím zamyslet, protože ve škole převažují spíše monologické metody, kdy dítě pouze naslouchá výkladu. Nestačí ani obohacení ve formě interaktivní tabule. Jsou zde zapojeny

vizuální smysly, ale může docházet k virtualizacím (místo reálného žáci vidí pouze digitální, dvourozměrné objekty).

- 6) Při učení si každý odnáší svůj individuální prožitek, ten umožňuje využití trvalejší a epizodické paměti. Paměťová stopa tak vytváří větší množství asociovaných spojů a tak dochází ke snadnějšímu vybavování.
- 7) Nemělo by docházet ke zvýšené míře stresu. Když je žák ve stresu, soustředí se pouze na to, jak se ze stresové situace dostat, to mu brání v přemýšlení.
- 8) Neopomíjet, že asociační spoje vytvářejí a upevňují paměťové stopy. Když učíme nové informace, propojujeme s již osvojenými poznatky

(Škoda, Doulík, 2011, str. 38-40)

3.2.2 Faktory, ovlivňující učitele při posuzování osobnosti žáka

Na kvalitu učitele nemá vliv pouze to, jakým způsobem vyučuje, jak uplatňuje své znalosti a dovednosti, jaké používá materiály při hodinách, ale také to, jak přistupuje ke svým žákům. Při posuzování žáků by se měl vyvarovat předsudkům a nelpět na stereotypch, či přijímání názorů od jiných kolegů. Například žák, který se ukazuje jako problémový u ostatních kolegů, nemusí být automaticky problémový také při našich hodinách. Pozornost bychom měli věnovat:

Zkreslení do kontrastu = člověk, který disponuje určitou vlastností, ji vnímá u druhých lidí slaběji.

Zkreslení do podobnosti = člověk disponuje nějakou vlastností a očekává ji i u ostatních (učitel, který je dobrosrdečný předpokládá, že se budou stejně chovat i jeho žáci.)

Haló efekt = hodnocení na základě prvního dojmu (žák učitele poprvé něčím urazí a učitel ho celý rok posuzuje na základě této špatné zkušenosti.)

Předsudky učitele = může to být pohled na žáky z rozvedených manželství nebo různých etnik.

Sugestivní přijímání názorů od ostatních kolegů = učitel si vyslechne stížnost kolegy na určitého žáka a následně stanoví stejný postoj k žákovi.

Akutní psychický stav = pozor obzvlášť na nervovou soustavu toho, kdo pozoruje.
Hodnocení učitele by nikdy nemělo být ovlivněné jeho aktuální náladou.

(Prunner, 2003, str. 34)

4 Metody získávání zpětné vazby

V této kapitole si nejdříve vysvětlíme pojmy, které souvisí se získáváním zpětné vazby a mohou způsobovat nejasnosti. Analyzujeme si také rozdíl mezi hodnocením a evaluací pomocí tabulky dle Nezvalové. Závěrem kapitoly citujeme možnosti získávání zpětné vazby.

Hodnocení učitelů je žhavým tématem dnešní doby. To je samozřejmě pochopitelné, protože učitel má velkou zodpovědnost jednak za to, že se studentům dostává dobrého vzdělání a také, že základ jejich vzdělávání je založen na efektivní a angažované výuce. Právě hodnocení učitelů je klíčem k osobnímu a profesnímu růstu, což vede ke zlepšení výkonu (Raudys, 2018).

Nejdříve si objasníme termíny, které mohou v souvislosti s touto kapitolou vyvolávat nejistotu.

Evaluace je relativně nový pojem, se kterým se můžeme setkat i v jiných oborech. Původně je z latiny (sloveso *valere* – mít platnost, být silný), ale bylo přeneseno do angličtiny (*evaluation* – určení hodnoty), (Nezvalová, 2006).

Evaluace je proces systematického shromažďování a analýzy informací podle určitých kritérií za účelem dalšího rozhodování (Bennet a kol., 1994).

V souvislosti s pojmem evaluace se můžeme setkat také s pojmem hodnocení (Nezvalová, 2006).

Abychom si přiblížili rozdíl mezi hodnocením a evaluací, využijeme následující tabulku:

Tabulka 1: Rozdíl mezi hodnocením a evaluací

HODNOCENÍ (neřízené hodnocení)	EVALUACE (řízené hodnocení)
Kritéria: <ul style="list-style-type: none"> ○ nejsou vymezena; ○ indikátory výkonu nejsou stanoveny explicitně; ○ nejsou sdílena mezi partnery. 	Kritéria: <ul style="list-style-type: none"> ○ jsou vymezena explicitně a odsouhlasena; ○ jsou stanoveny specifické oblasti priorit založené na vymezených cílech; ○ jsou formulovány indikátory výkonu.
Evaluační plán: <ul style="list-style-type: none"> ○ není přesně stanoven; ○ není jasné, co kdo bude dělat; ○ není konzistentní s cíli; ○ není připravován záměrně, je použit v případě potřeby. 	Evaluační plán: <ul style="list-style-type: none"> ○ je strukturovaný; ○ je daná jasná odpovědnost; ○ jsou definovány explicitní vztahy s cíli; ○ vyžaduje detailní plánování.
Metody: <ul style="list-style-type: none"> ○ nejsou předem stanoveny; ○ metody jsou nekonzistentní; ○ nepromyšlená analýza dat. 	Metody: <ul style="list-style-type: none"> ○ systematické; ○ přesně určené zdroje dat; ○ použit reprezentativní vzorek; ○ evaluační nástroje odpovídají metodám použitým pro sběr dat; ○ systematická analýza dat; ○ vypracování zprávy.

Autoevaluace: (auto-evaluace) systematické hodnocení dosažených cílů podle dopředu stanovených cílů prováděno pracovníky školy. Nabízí tedy zpětnou vazbu o kvalitě a úrovni dosažených cílů (Nezvalová, 2006).

Diagnostika: řada činností, které vedou k diagnóze (Průcha Walterová, Mareš, 2003, str. 42).

Autodiagnostika: poznávání a hodnocení vlastní pedagogické činnosti (Hrabal, 1988, str. 15).

Sebereflexe: Jedinec se zamýšlí nad sebou samým, ohlíží se zpět za svými myšlenkami, činy a chováním v různých citacích. Cílem je zhodnotit sebe sama a zamyslet se nad tím, co změnit (Průcha Walterová, Mareš, 2003, str. 209).

Sebehodnocení: Hodnocení, kdy člověk hodnotí sám sebe. Žák díky němu konfrontuje svůj pohled na sebe sama, své výkony s učiteli a dospívá tak k reálnějšímu sebepojetí (Průcha Walterová, Mareš, 2003, str. 209).

4.1 Metody a techniky

V této podkapitole si přiblížíme konkrétní možnosti, jak získat zpětnou vazbu pro zvýšení kvality práce. Mezi ty nejznámější patří hospitace, nejčastěji dochází na hodiny ředitel školy nebo zástupkyně pro daný stupeň, na kterém působí hodnocený učitel. Tato návštěva se opakuje přibližně dvakrát do roka a následuje jí schůze spojená s reflexí. Hospitace by měly sloužit jako zpětná vazba učiteli. Nemělo by docházet ke stresování učitele, ale spíše k přátelskému kritickému pohledu na jeho styl vyučování. O hospitaci můžeme ale také požádat kolegu. Mezi méně známé autoevaluační metody patří například supervize, která se objevuje již u jiných profesí, ale její využití ve školství je poměrně nové.

Vlastní analýza práce

Jednou z nabízených možností je podívat se přímo na naši práci a udělat její rozbor. Můžeme se tedy důkladně podívat na odučenou hodinu. Jako nástroj nám poslouží tabulka: Indikátory kvality práce ve vyučovací hodině, kterou nalezneme v příloze 1. V tabulce jsou stanoveny výroky a naším úkolem je kroužkovat ten výrok z dané oblasti, se kterým nejvíce ztotožňujeme. Závěrem provedeme vyhodnocení tabulky, kde zjistíme, jaké jsou naše silné a slabé stránky.

(Mešková, 2012, str. 120-123)

K analýze vlastní práce slouží tabulka v příloze 1.

Hospitace

Je jedním z nejvýznamnějších nástrojů pro hodnocení průběhu a výsledků vzdělávání. Mezi výhody hospitace patří to, že není nijak nákladná a je efektivní. Pozorovatel může průběžně vyhodnocovat činnosti a pozorovat žáky i učitele. Jak jsme již zmínili, při hospitaci jde o pozorování, jeho předmětem může být pozorovatel sám (introspekce) nebo ostatní lidé, jevy. Dále můžeme pozorování dělit na zúčastněné, kdy je pozorovatel spoluvůrce děje, nebo nezúčastněné, přímé, zprostředkované (jiná technika – videozáznam). Také se můžeme setkat s pozorováním volným nebo standardizovaným (nejvyšší možná objektivita).

Cíle hospitace:

- Podrobné zmapování modelu vyučování, který učitelé praktikují
- Porovnání kvality učitelů
- Zjišťování vzdělávací potřeby učitelů a plánování jejich profesního růstu
- Zjištění klimatu třídy
- Šíření příkladů z dobré praxe – vzájemné obohacování učitelů
- Zjištění, zda a jak jsou respektovány vzdělávací strategie v ŠVP
- Zpětná vazba učitelům

Výsledkem hospitace je záznam, který může mít dvě podoby:

- 1) Dokumentační – zaznamenávání vyučovací hodiny podle času, určení kladů, nedostatků a závěru (např. 8:00 – zvoní, učitel se opozdil).
- 2) Kriteriační – nezaznamenává se průběh, ale sledované jevy, které jsou ihned vyhodnoceny (Bělecký, 2006).

Tabulka k hospitaci, která se zaměřuje na činnost žáků, a podporu učitele s vyhodnocením nalezneme v příloze 2.

Dotazník žákovi

Již z názvu můžeme vyčíst, že jde o dotazování, tedy kladení otázek a získání písemných odpovědí. Dotazník patří mezi nejčastější metody získávání reakcí. Jeho oblíbenost je dána především snadným sestavením a možností získání velkého počtu údajů. Dotazník by měl mít promyšlenou strukturu.

Stavba dotazníku:

Vstupní část: zde je název autora dotazníku nebo organizace, která výzkum provádí, vysvětlení cílů dotazníku a informace, jak se má dotazník vyplňovat.

Druhá část: Samotné otázky. Jejich pořadí nebývá tematické z psychologických důvodů. A začíná se jednodušší otázkou, abychom respondenta neodradili. Ke konci bývají otázky s důvěrnějším charakterem.

Třetí část: Poděkování dotazovaným za spolupráci.

(Gavora, 1996, str. 54).

Můžeme si všimnout, že v současné době najdeme několik různých dotazníků pro žáky, které jsou sestavovány dle toho, co konkrétně chceme zkoumat. Určitě bychom neměli tuto možnost podceňovat. Pokud se podíváme na výsledky výzkumů, kde byly dotazníky použity, ukazuje se, že jsou žáci schopni podat vskutku reálnou zpětnou vazbu. Pokud nenalezneme dotazník, který by zjišťoval přesně to, co chceme, můžeme si sestavit svůj.

Ukázku dotazníku pro žáky můžeme najít v příloze 3.

Rozhovor se žáky, s kolegy

Slovo interview neboli rozhovor pochází z angličtiny a je složené ze dvou slov. *Inter* - mezi a *view* – názor, pohled, jde tedy o interpersonální kontakt. Někteří autoři používají slovo rozhovor, někteří interview, protože je to slovo obsáhlejší. Díky rozhovoru jsme schopni zachytit nejen fakta, ale proniknout hlouběji do postoje respondenta. Můžeme také pozorovat jeho vnější reakce, které například při dotazníku nevidíme. Úspěšnost této metody závisí na přátelském vztahu a příjemné atmosféře. Pokud budeme hovořit

s kolegou nebo žáky, můžeme konstatovat, že máme lehkou výhodu, protože hovoříme s lidmi, které známe a nevidíme se s nimi poprvé. (Gavora, 1996, str. 65)

Hlavní zdroj evaluační informace se zde stává mluvené slovo. Rozhovor můžeme použít tehdy, když potřebujeme získat rychle a srozumitelně zpětnou vazbu, názor a postoje. Můžeme provést rozhovor s kolegy na určitý problém, nebo můžeme využít samotné žáky.

(Václavík, 2012)

Videonahrávka, audionahrávka

V tomto případě jde o nepřímé pozorování a záznam pozorování. Nahrávka je výhodná, protože ji můžeme opakovaně používat a archivovat. Typ záznamu může být zvukový (audiální) nebo obrazový. Obě nahrávky se od sebe podstatně liší. U audionahrávky uniká vizuální stránka pozorovaného a unikají také neverbální projevy. Proto špatně určujeme, kdo z žáků zrovna hovoří. I přes to je ale audionahrávka adekvátní a může ji využít i učitel, který není příliš technicky zdatný.

Videonahrávka

Videonahrávka může být pořízena jak profesionální kamerou, tak ale i jednoduššími typy. Stejně tak můžeme nahrávat jednou kamerou, ale i více kamerami pro zprostředkování více pohledů. Nahrávání není úplně jednoduchou činností, protože vyučování je děj velmi rychlý a není jednoduché postřehnout vše, co se děje. Při nahrávání ve třídě je užitečné, když mají žáci na lavici jmenovky pro jejich následnou identifikaci.

Audionahrávka

V tomto případě bychom měli dát pozor na vyšší kvalitu nahrávky, při nižší kvalitě by bylo těžší provádět pozdější analýzu. Učitel by měl hovořit hlasitěji a žáci naopak tišeji. Učebny nebývají akusticky upravené, takže nás může překvapit špatná kvalita zvuku. Než budeme nahrávat, měli bychom žáky také upozornit na to, ať nehýbají s nábytkem a mluví jen jeden, aby se nepřekrýval hlasový záznam.

(Gavora, 1996, str. 37-39)

V dnešní době máme chytré telefony, které jsou velmi pokrokově vybavené, takže můžeme doporučit vyzkoušet svůj mobilní telefon. Možná nás kvalita nahrávky mile překvapí.

Profesní portfolio učitele

Portfolio je nástroj, který může sloužit učitelům mateřských, základních, ale také středních škol, kteří chtějí průběžně dostávat zpětnou vazbu o své práci a úrovni profesních kvalit. Dále je portfolio také pro management škol, který na jejich základě přijímá opatření k dalšímu rozvoji učitelů. Portfolio učitele by nemělo být směs všeho, co učitel udělal a řekl.

Zavádění portfolia můžeme rozložit do 4 fází:

1. Fáze: zde je podstatný vhodný výběr dokumentů. Když bude portfolio nesystematická sbírka toho, co učitel vyrobil se svými žáky, nebude funkční. Vždy bychom měli být schopni odpovědět na otázku: Proč jsme zařadili určitý materiál do našeho portfolia. Ani bychom neměli uměle vytvářet dokumenty do portfolia. Portfolio se zaplní během dvou let, není tedy třeba spěchat, ale spíše se soustředit na kvalitu.
2. Fáze: pro tuto fázi je typická analýza, reflexe, zamyšlení nad dokumenty v portfoliu a hledání cest, co a jak zlepšit.
3. Fáze: v této fázi se setkáváme nad portfoliem nejčastěji s ředitelem či zástupcem školy, vedoucím předmětové komise nebo kolegou pověřeným vedením autoevalouce. Když vede rozhovor učitel se svým přímým nadřízeným, je to nejefektivnější. Učitel získává zpětnou vazbu a vedoucí je veden k lepšímu porozumění mezi nimi. K takovým schůzkám dochází jednou ročně, jinak by to nebylo účinné. Aby bylo docíleno co nejlepší efektivity, rozhovor nad portfoliem by měl být strukturovaný a učitel by měl znát jednotlivé body, aby se mohl připravit.
4. Fáze: je specifická formulací osobního rozvoje na další období. Výsledky práce s portfoliem se stávají nástrojem při rozhodování o odměnách pracovníků.

Struktura profesního portfolia

- CV (strukturovaný profesní životopis)
- Osobní vzdělávací platforma (své postoje a názory na profesi)

- Plán profesního rozvoje (stanovení osobních a profesních cílů a možnosti jejich dosažení)
- Dokumenty, které dokládají naplnění rámce profesních kvalit (plán výuky, hodnocení práce žáků, reflexe výuky...)

(Trunda, 2012, str. 8-10)

Supervize – poměrně nová možnost, kterou doposud nenabízí veškeré školy. Původně byla supervize běžnou součástí poradenství a psychoterapie. Představuje důležitou oblast profesního růstu. Supervizor je průvodce, který pomáhá jedincům, týmu nebo skupině reflektovat práci a hledat nová řešení. Jejím cílem je zvýšení kvality práce, naplnění pocitu spokojenosti z práce. Supervizoři mají vysokoškolské vzdělání v humanitním/medicínském směru, minimálně 15 let zkušenost s vedením lidí a praxe v pomáhajících profesích.

(Český institut pro supervizi, 2006)

Další možnosti zjišťování úspěšnosti vlastního pedagogického působení:

Pedagogicko-psychologická autodiagnostika se zaměřením na oblast výchovně vzdělávací, s důrazem na vzdělávací složku (poznání sebe své individuality a její zdroje).

Východiska z autodiagnostiky můžeme zjistit z analýzy:

1. Výsledky učitelova pedagogického působení
2. Interakce učitele se žáky během vyučování
3. Výsledky učitelova hodnocení a posuzování žáků

Autodiagnostiku můžeme rozdělit do tří okruhů otázek:

- Celková účinnost učitelovy vlastní práce (globální)
- Specifika vlastního pedagogického působení
- Vlastní diagnostické kompetence (poznávání dispoziční struktury žáka)

Autodiagnostické nástroje

Didaktický test - nabízí učiteli neobjektivněji hodnotitelný, ale ne úplný podklad pro posouzení vlastního pedagogického působení. Tento nástroj mu umožňuje získat objektivní zpětnou vazbu. Učitel je tak informován o úrovni vlastního vzdělávacího působení (množství naučených znalostí), ale také zjistí, jaké dispozice u žáků rozvíjí.

Podíl učitele na motivovanosti žáků - motivovat žáky je jedním z nejtěžších úkolů všech učitelů. Na tom, jak učitel dokáže aktivizovat a motivovat žáky, se ukazuje efektivita jeho působení. Když žák má odpor k nějakému předmětu, k činnostem s ním spojeným, těžko bude podávat dobré výsledky. Právě pozitivní ovlivnění motivovanosti žáka je důležitým výsledkem činnosti učitele. Avšak diagnostika a autodiagnostika podílu učitele na motivovanosti žáků je komplikovaná záležitost z několika důvodů, protože je motivace žáků ovlivněna také dalšími činiteli. Například matematika a tělesná výchova bude vytvářet u žáků odlišné podmínky pro rozvoj motivace. Dobrý učitel sleduje reakce žáků na své předměty, domácí přípravu, hodnotí úsilí. Tyto údaje o činnostech žáků poté ovlivňují učitele a podílí se na spoluvytváření jeho obrazu o sobě. Tento přístup je ale ohrožen subjektivním zkreslením. Analyzovat a zjišťovat postoje k předmětu můžeme také pomocí dotazníku.

Rozbor klasifikace a hodnocení - klasifikační údaje představují pedagogicky a společensky významný údaj o žákovi. Můžeme zde získat také informaci o učiteli? Rozdílné známkování u učitelů ukazuje jejich rozdílné požadavky na žáka. Nepotvrdilo se však, že by výkony žáků u učitele s přísnější klasifikací byly větší, nebo že by představovaly výkony žáků u učitele s příliš mírnou klasifikací lepší výchovně vzdělávací výsledky, a tedy i úspěšného učitele. Pokud učitel z vlastní klasifikace zjistí, kolik naučil, může získat alespoň z části náhled na to, jak se snaží žáky vést k učení, a zda je nakloněn spíše k trestání nebo odměňování ve srovnání s jinými pedagogy. Můžeme tedy využít porovnávání své klasifikace s požadavky, které jsou dány normou (objektivita, přiměřenost). Druhou variantou je porovnávání vlastní klasifikace s ostatními učiteli.

(Hrabal, 1988, str. 17-57)

Praktická část

V empirické části si uvedeme rešerši výzkumů, které byly provedeny za účelem zjištění charakteristiky úspěšného učitele. Následně se zaměříme na využití jednoho z uvedených nástrojů zpětné vazby z předchozí kapitoly a pokusíme se tak zjistit, jaký by měl být „ideální“ učitel.

5 Přehled výzkumů zabývajících se podobnou tematikou

Nejdříve se budeme zabývat podobnými výzkumy na osobu učitele, které byly provedeny. Můžeme tak konstatovat, zda zůstaly některé ze zjištěných požadavků na učitele stejné, či nikoli. Zde budeme vycházet z V. Holečka a Průchy.

D. Ryanse

Jedním z nejstarších výzkumů je výzkum D. Ryanse z 60. let minulého století. Výzkum se zabíral fakturovou analýzou dat, která byla získána pozorováním učitelů. Výsledkem studie bylo, že D. Ryanse vyčlenil tři základní polární osobnostní faktory pro úspěšný výkon v profesi učitele:

Faktor X – patří sem vlastnosti, jako jsou: vřelost, pochopení, přátelskost

Faktor Y – zde jsou vlastnosti, jako systematičnost, čilost, odpovědnost

Faktor Z – obsahuje především tvořivost, schopnost podněcovat

F. W. Warburton

F. W. Warburton dospěl k tomu, že pro účinnost v pedagogickém zaměstnání jsou významné tři dimenze osobnosti: inteligence, emocionální stabilita, schopnost vytvářet pozitivní mezilidské vztahy. Právě úspěšní pedagogové byli charakterističtí vyšší úrovní v objektivitě, ochotě, přátelství, komunikaci a citlivosti pro interpersonální kontext.

M. Benová

Průzkum zjišťoval, jaké vlastnosti učitele žáci požadují. Z výsledků vzešlo, že žáci na základních školách preferují milé, trpělivé, pomáhající učitele se smyslem pro humor. Důležité také je, aby si učitelé udrželi ve své třídě pořádek, dále se objevoval požadavek na spravedlnost a na vyšším stupni také důslednost. Zajímavé je říci, že mají rozdílné

požadavky chlapci od dívek. Dívky si všímají věku, způsobu oblékání a chlapci zase inteligence a komunikativních dovedností.

Žáci naopak negativně hodnotili učitele, kteří mají ve třídě své oblíbence a jsou příliš dominantní, sarkastičtí.

M. Langová a kol.

Díky několikaletým výzkumům zjistili osobnostní rysy, které jsou pro úspěšnost pedagoga klíčové: *vřelost, integrita osobnosti, dynamika osobnosti, přiměřený stupeň dominance*.

Vřelost: Ukazuje se milým, přátelským a podporujícím chováním ze strany učitele k žákům. Tímto způsobem se vytváří podmínky pro uvolněné vztahy ve třídě a motivaci k učení.

Integrita osobnosti se projevuje v následujících oblastech:

- a) Emocionální stabilita – učitel, který se nedovede ovládat, je nestabilní ve svých požadavcích, vytváří stresové situace, a to sobě i žákům. Klidný, emočně stabilní učitel přenáší svůj klid na žáky.
- b) Sebedůvěra – významně pomáhá učiteli se zvládnutím kázně u žáků.
- c) Racionální přístup – místo emocionálního a nerealistického přístupu při řešení pedagogických situací.

Dynamika osobnosti: od učitele vyžaduje schopnost rychle reagovat na změny ve školním prostředí a přizpůsobovat se. Rychlé reagování je v této profesi podstatné.

Přiměřený stupeň dominance: Žáci mají potřebu být vedeni a mít od učitele stanovené požadavky na splnění úkolu a způsob hodnocení. Učitelé s nízkou autoritou mají potě ve třídě problémy s kázní.

(Holeček, 2015, str. 95- 96)

V. Holeček

V. Holeček prováděl výzkum ideálního učitele na středních školách, dotazník vyplnilo celkem 684 studentů prvních ročníků. Z výzkumu se ukázalo, že studenti středních škol zvolili jako prioritní vlastnost úspěšného učitele přiměřenou dominanci (klid a pořádek ve třídě). *Podrobnější popis dotazníku níže.*

S. Bendl

To samé se prokázalo také v dalším nezávislém výzkumu S. Bendla, který prováděl průzkum na základní škole u 895 žáků 7. třídy. Žáci vyplňovali dotazník, kde se setkali s otázkou, která se ptala na to, jaké by měl mít učitel charakteristiky, aby byl žák během vyučovací hodiny ukázněný. Odpovědí bylo: přísnost, láska, zajímavá výuka. V souladu je také další Bendlovo výzkum, kdy prováděl šetření v pražských základních školách. Z výzkumu se ukázalo, že většině žákům, a to 63% vadí nekázeň na školách, měli bychom tedy tomuto problému věnovat větší pozornost.

(Průcha, 2002, str. 61)

6 Metoda výzkumu a cíle výzkumu

Pro zmíněný výzkum byla zvolena metoda dotazníku, konkrétně dotazník Hodnocení učitele žákem, standardizovaný dotazník. Cílem výzkumu je na základě práce s dotazníkem dojít k poznatkům úspěšného učitele a zjistit, zda se liší pohled žáků 2. stupně na úspěšného učitele s žáky středních škol.

6.1 Výzkumný problém

Diplomová práce nese název: Jaký jsem učitel, a zabývá se tématem získávání zpětné vazby v učitelské profesi. Typ výzkumného problému je deskriptivní, tedy: Jaký by měl být „ideální“ učitel očima žáků?

6.2 Charakteristika metody:

Kvantitativní výzkum (Dotazník)

Pro diplomovou práci bylo zvoleno dotazníkové šetření, to je nejpoužívanější výzkumnou technikou. Hlavním úkolem dotazníku je zjistit data o respondentovi, ale také jeho názor, postoje k dané problematice. Stejně jako každá pedagogická výzkumná technika, i dotazník má své výhody a nevýhody, o kterých bychom měli být informováni.

(Skutil, 2011, str. 80- 81)

Benefity dotazníkové metody:

- Anonymita dotazovaných

- Možnost získání informací, které jinou metodou nezískáme
- Možnost kvantifikovat získané údaje
- Rychlé a snadné zpracování údajů
- Možnost oslovit větší počet dotazovaných a tak získat větší množství údajů

Handicap dotazníkové metody:

- Respondent se může otázce vyhnout
- Musíme brát v potaz subjektivitu výpovědí
- Dotazovanému nemusí vyhovovat určená forma dotazování
- Možné zkreslení odpovědí žádoucím směrem
- Nelze dovysvětlit otázku v případě, kdy nejsme tvůrci dotazníku
- Dotazovaný je někdy nucen volit variantu, kterou by jinak nezvolil, kvůli striktně vymezenému prostoru pro odpověď

Dotazník nabízí různé formy otázek: uzavřené, polouzavřené, otevřené, testové otázky, úlohy s výběrem odpovědí, úlohy přiřazovací, škálovací.

Respondenti se setkali s otázkami škálovacími a jednou otevřenou otázkou. Škálovací otázky zjišťují intenzitu zkoumaného jevu, nebo jeho míru. Jsou tvořeny lichým počtem stupňů, nejčastěji 5, aby bylo možné určit odchylku. Hodnoty na obou stranách musí být stejné.

Mezi nejznámější patří Likertovy škály. Měříme jimi postoje a názory lidí. Otevřené otázky neomezují dotazovaného v jeho výpovědi, což je výhodné, nevýhodné může být následné vyhodnocení odpovědí.

(Skutil, 2011, str. 83-84)

Dotazník: Hodnocení učitele žáky

Celkem je zadáno 25 výroků, kde žáci vyjadřují své hodnocení podle 5 stupňové škály. Jednotlivé položky dotazníku jsou rozděleny do tří vlastností zkoumání, kterými by měl disponovat „ideální“ učitel z pohledu žáků, jsou to: 1. osobnostní vlastnosti - charakter, vůle, temperament a smysl pro spravedlivost. 2. didaktické schopnosti, dovednosti – jak oborová, tak metodická připravenost (motivace k práci, zájem o svůj obor), 3. pedagogicko-psychologické charakteristiky – např. pedagogický takt, vztah k žákům, systém hodnocení. Ke konci dotazníku je uvedena také jedna otevřená otázka (uvedení dalších charakteristik pro úspěšného učitele). Z výsledků můžeme sestavit obraz úspěšného/ideálního učitele.¹

6.3 Popis výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek je výběrový - žáci na 2. stupni plzeňské základní školy. Poté byly náhodným výběrem určeny třídy: 6. E, 6. C, 9. A, 9. C. Volba byla záměrná (dvě nejmladší třídy na 2. stupni a dvě deváté třídy), aby bylo možné provést podrobnější komparaci vybraných vzorků. Základní škola, na které byl veden výzkum, patří mezi největší školy v Plzeňském kraji. Při příchodu na 2. stupeň si žáci mohou vybrat, zda půjdou do jazykové třídy, nebo smíšené (sportovní, bez zaměření). V den výzkumu se na škole konala matematická olympiáda, takže ve třídách bylo méně žáků, než je obvyklé. Výzkumu se zúčastnilo celkem 70 žáků. Z toho dvě třídy sportovní/smíšené a dvě třídy jazykové. *Podrobnější charakteristika jednotlivých tříd se nachází v tabulkách u všech zkoumaných vzorků A, B, C, D.*

6.4 Popis získávání dat

Na základně domluvy se zástupkyní 2. stupně bylo umožněné provádět výzkum. Následně byli osloveni třídní učitelé 6. a 9. tříd, kteří svolili, aby se průzkum konal přímo v jejich třídách, nebo podali doporučení na pedagoga, který bude s výzkumem při jeho hodině souhlasit. Všichni oslovení pedagogové s výzkumem souhlasili. Konkrétněji výzkum probíhal v 6. třídách během hodiny českého jazyka a v 9 třídách při výtvarné a občanské výchově. Žákům bylo vysvětleno, co je to škála, protože se s tímto způsobem vyplňování

¹ [1] J. Mareš dotazník SEEQ do češtiny přeložil a upravil z originálu od autora H. W. Marsche.

setkali poprvé. Byli instruováni tak, že si měli vybavit jednoho učitele, kterého si váží, představit si, jaké jsou vyučovací hodiny s ním a pravdivě odpovědět na 25 zadaných otázek. V průběhu vyplňování se mohli ptát, když nějakou otázku nepochopili. Dotazník žáci vyplňovali průměrně 25 minut.

6.5 Způsob zpracování dat

Žáci na první straně uvádí jméno a předmět, který vyučuje vybraný učitel. Byla zachována anonymita všech kantorů, takže v práci nejsou zmíněna jména, ale u každé třídy jsou vypsány předměty, které vybraný učitel vyučuje a počet žáků, který jej zvolil. Na druhé straně dotazníku se nachází tabulka, kde se počítá aritmetický průměr a následně interval „ideálního“ učitele. Na rozdíl od V. Holečka, který využil stejný dotazník pro výzkum na středních školách, u jednotlivých tříd vypočítáme pouze aritmetický průměr. Aritmetickým průměrem dostaneme jednoznačné číslo, dle kterého můžeme určit nejlépe a nejhůře hodnocené otázky. Z těchto otázek můžeme odvodit charakteristiky „ideálního“ učitele. U každého vzorku se nachází stejná tabulka pro každou třídu s průměrem z každé otázky. V jednotlivých tabulkách jsou barevně označeny 3 nejlepší (zelená) a 3 nejhorší průměry (červená). Někde jsou uvedena i 4 čísla, jelikož se u některých otázek výsledky shodovaly. K tabulce je přidán další řádek, kde je vypočítán celkový průměr jedné ze tří oblastí (osobnostní vlastnosti, didaktické vlastnosti, pedagogicko-psychologické charakteristiky). Nutno dodat, že se výsledky příliš neliší. Ke konci praktické části je uvedena pátá tabulka, kde je vypočítán aritmetický průměr všech předchozích tabulek, abychom získali výsledky z početnějšího výzkumného vzorku. Pokud žáci napsali nějaká další doporučení k otevřené otázce, můžeme je nalézt u každé třídy pod tabulkou.

6.6 Stanovení výzkumného tvrzení

Studiem zdrojů pro teoretickou část diplomové práce jsme předložili podrobnější poznatky na dané téma, můžeme přistoupit k formulování tvrzení. Potvrzení, či vyvrácení tohoto tvrzení budeme posuzovat na základě dat z výzkumného šetření.

Výzkumné tvrzení:

Žáci základních škol na 2. stupni se budou lišit v pojetí úspěšného učitele od žáků středních škol.

Můžeme s jistotou konstatovat, že žáci na 1. stupni základních škol mají odlišné požadavky na „ideálního“ učitele. O tom nás může přesvědčit již Caselmannova typologie. Na 1. stupeň je vhodnější pedagog, který tíhne k typu paidotrop. Žáci na 1. stupni potřebují učitele, jenž se bude orientovat spíše na jejich osobu, bude empatický a trpělivý. Stejně zaměřený pedagog by se ale nedočkal takového úspěchu na 2. stupni základních škol. Měl by potíže s autoritou, protože závislost žáků na učiteli není tak silná jako u mladších dětí.

Tato fakta nabízejí otázku, zda se budou lišit požadavky žáků na 2. stupni základních škol, od žáků středních škol. Žáci středních škol jsou v jiné vývojové fázi, jejich závislost na učiteli je také odlišná. Jsou více autonomní, vytváří si vlastní názor a od osobnosti učitele se čím dál více osamostatňují. Z teorie v diplomové práci můžeme předpokládat, že jejich požadavky na „ideálního“ učitele budou odlišné.

7 Analýza dotazníkového šetření a výsledky

7.1 Zkoumaný vzorek A

Třída: 6. E

Počet žáků: 18 – (13 dívek, 5 chlapců)

Charakteristika třídy: třída 6. E je zaměřena na jazyky. Navštěvuje ji celkem 28 žáků. Mezi ostatními učiteli je velmi oblíbená. Všichni žáci jsou snaživí, studium je baví a nemají žádné větší kázeňské problémy. Třída se může pyšnit skvělým třídním prospěchem, protože tři čtvrtě žáků má vyznamenání.

Tabulka 2: Výsledky v 6. E

Osobnostní vlastnosti		Didaktické vlastnosti		Pedagogicko-psych. char.		
Poř.	Číslo otázky	Průměr úsp.	Číslo otázky	Průměr úsp.	Číslo otázky	Průměr úsp.
1.	17.	1	4.	1,11	11.	1
2.	15.	1,06	5.	1,17	25.	1
3.	9.	1,06	6.	1,17	16.	1,11
4.	13.	1,11	7.	1,22	23.	1,11
5.	18.	1,17	2.	1,28	24.	1,11
6.	22.	1,17	8.	1,39	10.	1,22
7.	14.	1,28	19.	1,5	20.	1,72
8.	21.	1,78	1.	1,56	12.	1,78
9.	--	--	3.	2,06	--	--
Celkem	--	1,20	--	1,38	--	1,26

Vybraní učitelé dle aprobací:

Přírodopis, fyzika: 5

Český jazyk: 7

Matematika, zeměpis: 4

Učitelka z 1. stupně: 1

Odlišná učitelka z 1. stupně: 1

Otevřená otázka:

Další charakteristické vlastnosti úspěšného učitele:

- *Dávat domácí úkoly (ne často, ale občas ano).*
- *Dostatečně probrat látku.*
- *Když něco nechápu, udělá si na mě čas.*
- *Věnovat se po čas hodiny svým žákům.*
- *Zpestřovat dětem hodiny.*
- *Chovat se ke svým žákům stejně spravedlivě.*
- *Mít autoritu.*
- *Jít příkladem.*

- *Nekřičet na žáky, když něco neví (mít pevné nervy).*
- *Všímat si změn (chválit za ně).*
- *Respektovat jejich vady (dioptrické, mentální postižení a další).*
- *Říci jim, že dělají chybu v klidu.*
- *Být pozitivní.*
- *Nedávat do testů otázky, na které jsme si neříkali odpověď.*
- *Mluvit nahlas.*
- *Psát na tabuli větším písmem (ne malým).*
- *Když se žáci hlásí, vyvolávat je.*
- *Dostatečně zaujmout žáky.*
- *Nepouštět/neříkat nevhodné věci.*
- *Prohlížet jim sešity (čas od času).*
- *Učitelky by měly být podle mé úvahy spravedlivé, klidné, vtipné, chápavé a umět říci dost!*
- *Pozorně nás připravuje na test.*
- *Snaží se, abychom měli všichni dobrou známku (snaží se vždy dobře vysvětlit cvičení, abychom všichni porozuměli).*
- *Srovnává všechny stejně a snaží se, abychom vše zvládli.*
- *Můžeš se jí svěřit a tajemství udrží. S _____ je vždy zábava, mám ji ráda.*
- *Vymýšlí, jak by nám předal novou látku zábavnou formou a i tak činí.*
- *Přiměřeně dávat domácí úkoly.*
- *Dostatečně vysvětlovat látku.*
- *Naslouchat svým žákům, když mají problém.*
- *Zpestřovat výuku.*
- *Chovat se ke svým žákům stejně spravedlivě.*
- *Mít u žáků autoritu.*
- *Být i trochu příkladem.*
- *Hlavně nekřičet, mít pevné nervy (v případě horšího chování chápu).*
- *Chválit.*
- *Všímat si změn (např. u šikany, učitel si toho musí všimnout).*
- *Respektovat vady a problémy žáků.*

- *Být pozitivní.*
- *Nedávat do testů otázky, které jsme se neučili.*

Shrnutí vzorku A:

Žáci si zvolili celkem 5 různých učitelů. Všechny učitele spojuje, že jsou mladší přibližně do 30 let a všichni jsou ženského pohlaví. Věk zde ale nepatří mezi podstatné charakteristiky, protože v 9. třídě byla zvolena i starší učitelka. Velmi záleží na skladbě učitelů, kteří žáky vyučují a také na velikosti školy. Čím větší škola, tím více učitelů na ní působí. Co se týče pohlaví, ve školství převažují z větší části ženy a ve výzkumném vzorku A vyučuje pouze jeden učitel mužského pohlaví (tělesná výchova). Není překvapivé, že žáci neuvedli muže. Jako nejoblíbenější uvedli žáci učitelku českého jazyka. Škálování dopadlo dle očekávání. Nejlepší průměr má otázka č. 17 u osobnostních vlastností (Nepoužívá při mluvení vulgární slova) – což by mělo být u každého učitele samozřejmostí. Ale i učitelé jsou jen lidé. I když by se to nemělo stát, někdy užijí vulgarismy. Stejný průměr měly také otázky č. 11 a 25 u pedagogicko-psychologických charakteristik („Nikoho nezesměšňuje, nedělá podrazy, „Při hodinách se často usmívá, vytváří příjemnou atmosféru“). Nejhorší průměr získala otázka č. 3, která patřila k didaktickým vlastnostem („Při vyučování dokáže udržet moji pozornost po celou dobu výuky“). Když se podíváme na celkové výsledky, nejlépe žáci hodnotili osobnostní vlastnosti.

6. „E“ byla velmi výřečná u možnosti otevřené otázky. Můžeme si všimnout, že se nějaké odpovědi často opakovaly např. být spravedlivý, nedávat do testu otázky, které se děti neučily, chválit zlepšení. Zaujmout může odpověď o zadávání domácích úkolů. Domácí úkoly bývají často diskutovaným tématem. Některé školy domácí úkoly nevitají, protože rodiče mají pocit, že jsou jejich děti přetěžované a nestíhají zájmové činnosti. Ale jsou také základní školy, kde se domácí úkoly ještě známkují. Dále může zaujmout odpověď o kontrolování sešitů, to je také činnost, která se dnes příliš nepraktikuje, ale opět je to tím, že by žáci neměli být přetěžováni dopisováním sešitů. Také tato činnost se na různých školách liší.

7.2 Zkoumaný vzorek B

Třída: 6. C

Počet žáků: 21- (12 dívky, 9 chlapci)

Charakteristika třídy: třída 6. C je složená ze sportovců a žáků bez zaměření. Třidu navštěvuje celkem 22 žáků, z toho 3 žáci mají IVP. 6. C se jeví jako problémová třída. Velmi učitelů má problém s udržení pozornosti a kázně ve třídě. Řešila se zde krádež telefonu a kouření dívek před školou. Celkový prospěch třídy se také nejeví jako ucházející.

Tabulka 3: Výsledky v 6. C

Osobnostní vlastnosti			Didaktické vlastnosti		Pedagogickopsych. char.	
Poř.	Číslo otázky	Průměr úsp.	Číslo otázky	Průměr úsp.	Číslo otázky	Průměr úsp.
1.	22.	1,19	4.	1,14	11.	1,05
2.	18.	1,24	6.	1,19	16.	1,24
3.	9.	1,29	2.	1,57	20.	1,43
4.	17.	1,38	19.	1,62	10.	1,52
5.	15.	1,62	5.	1,71	24.	1,52
6.	13.	1,67	7.	1,71	25.	1,52
7.	14.	1,86	1.	1,86	12.	2
8.	21.	2	3.	1,86	23.	2,1
9.	--	--	8.	1,86	--	--
Celkem:	--	1,53	--	1,61	--	1,55

Vybraní učitelé dle aprobací:

Přírodopis, fyzika: 13

Český jazyk: 3

Matematika, zeměpis: 5

Otevřená otázka: Další charakteristické vlastnosti úspěšného učitele:

- *Dokáže nás to naučit, je spravedlivý a hodný.*
- *Nemluví sprostě.*
- *Je hodný a milý.*
- *Můžeme mít taháky při hodině.*
- *Má s námi trpělivost.*

- *Při hodinách je zábava.*
- *Všechno do testu vysvětlí.*
- *Můžeme mít tahák A5 k testu (z jedné strany).*
- *Učí zábavnou formou.*
- *Umí si udělat respekt.*
- *Srozumitelně vysvětlit.*
- *Když něco nechápeme, tak nám to vysvětlí.*

Shrnutí vzorku B:

Obě 6. třídy učí podobní učitelé. Jako oblíbené zvolily obě třídy stejné učitele. Žáci 6. E zvolili navíc dvě učitelky z 1. stupně. Nejčastěji byla uváděna paní učitelka na přírodopis a fyziku. U škálování si můžeme všimnout rozdílných výsledků. Výsledky škálování jsou „horší“ než u 6. E. Otázka s nejlepším průměrem je stejná, jako u předešlé třídy, a to č. 11 („Nikoho nezesměšňuje, nedělá podrazy“). Zajímavé by bylo zjištění, jaká vulgární slova používají učitelé u výzkumného vzorku B, když tato otázka získala hodnocení 1,38. Nejhorší průměr získala otázka č. 23 („Užívá více pochval než trestů“). Již z charakteristiky třídy jsme si mohli všimnout, že vyučování ve třídě nebude zrovna jednoduché, proto učitelé často zvyšují hlas a dá se předpokládat, že užívají více trestů, než pochval. Vystává otázka, co je ve třídě nefunguje. Možná zde zatím působili pouze kantoři, kteří nemají u žáků autoritu. Když se podíváme na celkové výsledky, i v této třídě u učitele vyhrávají osobnostní vlastnosti.

Mezi nejčastější otevřené odpovědi patří, že chtějí látku hodně vysvětlovat. Třídní učitelka charakterizovala třídu tak, že nejví o výuku zájem, během roku byla třída několikrát přesazována a stále nepřichází zlepšení.

7.3 Zkoumaný vzorek C

Třída: 9. A

Počet žáků: 16 – (4 dívky, 12 chlapci)

Charakteristika třídy: třída 9. A je opět složená ze sportovců a žáků bez zaměření. Třída je učiteli popisována jako náročnější na práci. Někteří si stěžují na drobnější problémy ve třídě, jako například nepozornost žáků v hodinách a náročné udržení pozornosti, na druhou

stranu nepozornost může být způsobena tím, že žáci dochází do posledního ročníku základní školy.

Tabulka 4: Výsledky v 9. A

Poř.	Osobnostní vlastnosti		Didaktické vlastnosti		Pedagogickopsych. char.	
	Číslo otázky	Průměr úsp.	Číslo otázky	Průměr úsp.	Číslo otázky	Průměr úsp.
1.	9.	1	2.	1,13	25.	1
2.	15.	1,25	1.	1,31	24.	1,3
3.	22.	1,38	4.	1,38	16.	1,44
4.	14.	1,63	6.	1,38	10.	1,5
5.	18.	1,88	19.	1,44	20.	1,69
6.	21.	1,94	5.	1,69	23.	1,75
7.	13.	2,13	8.	1,75	11.	1,88
8.	17.	2,19	7.	1,81	12.	2,38
9.	--	--	3.	2	--	--
Celkem	--	1,68	--	1,54	--	1,62

Vybraní učitelé dle aprobací:

Matematika, fyzika: 3

Český jazyk, dějepis: 10

Tělesná výchova: 2

Chemie: 1

Otevřená otázka: Další charakteristické vlastnosti úspěšného učitele:

- *Pro mě by měl být učitel jako kamarád, ne jako učitel.*

Shrnutí vzorku C:

Žáky devátých tříd již vyučují jiní učitelé, než žáky 6. tříd. Jak již bylo uvedeno v popisu výzkumného vzorku, tato základní škola patří mezi největší v Plzeňském kraji, učitelský sbor má necelých sto pedagogů, takže třídy nemají vždy stejné učitele, jako jejich vrstevníci. Mezi nejoblíbenější učitele patří jednoznačně paní učitelka na český jazyk. Učitelé o třídě říkají, že patří mezi ty náročnější, pouze paní učitelka, která zde vyučuje český jazyk, si na třídu nestěžuje. Ve třídě se jí s dětmi pracuje dobře. Na pomyslném druhém místě je pan učitel na matematiku a následují učitelé na tělesnou výchovu a chemii. Můžeme si

všimnout, že se v 9. třídě již mění hodnoty výsledků škálování. Žáci hodnotili nejkladněji otázku č. 9 („Učitel se k nám chová přátelsky“) u osobnostních vlastností. Výsledný průměr je 1 celých, tak že by klíčem k úspěchu na rušivou třídu byl více přátelský přístup? Další výrok, u kterého vyšla hodnota stejná, a to 1, je otázka č. 25 („Při hodinách se často usmívá“, vytváří příjemnou atmosféru.) Zajímavé by bylo zjištění, jaký má paní učitelka ve třídě respekt, když žáci zvolili tyto otázky. Na druhou stranu je přínosné vidět, že i s milým přístupem a pozitivním naladěním, můžeme být tím „ideálním“ učitelem. Naopak nejhůře hodnocenou otázkou je č. 12 („Chová se ke všem stejně, nemá žádné oblíbené nebo neoblíbené žáky“). Při nahlédnutí k celkovým výsledkům vyšly nejlépe didaktické vlastnosti. V deváté třídě bohužel moc žáků nedokázalo odpovědět na otevřenou otázku. Objevila se pouze jedna, a to: Pro mě by měl být učitel jako kamarád, ne jako učitel.

7.4 Zkoumaný vzorek D

Třída: 9. C

Počet žáků: 15 - (8 dívky, 7 chlapci)

Charakteristika třídy: třída 9. C má jazykové zaměření. Třídu navštěvuje celkem 21 žáků.

Žáci jsou zde snaživější a klidnější, než žáci v 9. A. Celkový prospěch třídy je dobrý.

Tabulka 5: Výsledky 9. C

Osobnostní vlastnosti		Didaktické vlastnosti		Pedagogickopsych. char.		
Poř.	Číslo otázky	Průměr úsp.	Číslo otázky	Průměr úsp.	Číslo otázky	Průměr úsp.
1.	9.	1,2	6.	1,07	24.	1,4
2.	22.	1,27	2.	1,13	10.	1,47
3.	18.	1,27	5.	1,13	25.	1,47
4.	15.	1,33	4.	1,2	11.	1,87
5.	14.	1,47	19.	1,27	16.	1,93
6.	13.	1,67	1.	1,47	20.	2,06
7.	21.	2	7.	1,47	12.	2,13
8.	17.	2,4	8.	1,53	23.	2,2
9.	--	--	3.	2,13	--	--
Celkem	--	1,58	--	1,38	--	1,82

Vybraní učitelé dle aprobací:

Matematika, fyzika: 13

Český jazyk, dějepis: 3

Otevřená otázka: Další charakteristické vlastnosti úspěšného učitele:

- Bez odpovědi

Shrnutí vzorku D:

Mezi nejoblíbenějšími učiteli se umístili dva kantoři. Pan učitel na matematiku, který učí také v 9. A a paní učitelka na český jazyk, tentokrát odlišná než v předešlém vzorku. Podstatnou informací je, že je pan učitel na matematiku třídní testované třídy. Ale žáci byli vyzváni, aby zvolili učitele dle instrukcí. Učitel, který bude vybrán, se to nedozví. Výsledky u této třídy jsou odlišné, než výsledky u předešlých tříd. Ani se neshodují nejlépe a nejhůře hodnocené otázky. Nejlépe hodnocená otázka je č. 6 (Dokáže nás ze svého předmětu hodně naučit). A otázka č. 5 („Užívá nejrůznější materiály, které má pečlivě připraveny“). Lze předpokládat, že žáci pana učitele obdivují za jeho didaktické vlastnosti a smysl pro humor. Nepříznivého hodnocení se dočkala otázka č. 17 („Nepoužívá při mluvení žádná vulgární slova“ - 2,4). Ale je otázkou, zda žáci pochopili, jak odpovídat. Někdy může otázka, kde se ptáme záporně evokovat odpověď, která bude ne, nepoužívá, takže nemluví vulgárně. Místo ano, souhlasím s tím, že učitel nemluví vulgárně. Nejhůře byla hodnocena otázka č. 23 („Užívá více pochval než trestů“).

V této třídě vyšly nejlépe didaktické vlastnosti. U otevřených odpovědí byli žáci úspornější a neměli nic, čím by přispěli, protože vše již bylo zmíněno.

Porovnání všech vzorků A, B, C, D:

Žáci 6. tříd se shodovali, když označili jako nejslabší otázky č. 21 – „Je důsledný a přiměřeně náročný“ a 12 – „Chová se ke všem stejně, nemá žádné oblíbené nebo neoblíbené žáky“. Ostatně s otázkou č. 12, se ztotožňují všechny třídy. V 6 třídách se dále shodují žáci kladně u otázky č. 11 – „Nikoho nezesměšňuje, nedělá podrazy“.

Shodu můžeme nalézt také v 9. třídě. A to jak u otázek lépe hodnocených, tak hůře hodnocených. Otázka č. 17 – „Nepoužívá při mluvení žádná vulgární slova“, jako hůře hodnocené. Zde by bylo zajímavé zeptat se žáků, zda na ně učitelé opravdu používají vulgární slova, nebo je zmátla předpona ne a svou odpověď považovali jako kladnou. Takže ne, nepoužívá vulgární slova. Ale na druhou stranu je zajímavá shoda u obou 9. tříd. U lépe hodnocených otázek to byla otázka č. 2 – „Neučí nudně, má smysl pro humor“. Zajímavé je, že u obou 6. tříd, nezávazně na typu zaměření třídy, žáci zvolili jako nejpodstatnější osobností vlastnosti a stejně tak v 9. třídách, kde žáci zvolili didaktické vlastnosti. Zde si můžeme všimnout toho, že mezi přechodem z 1. na 2. stupeň u žáků ještě doznívá fixace na jeho osobu, která se postupně ztrácí. V 9. třídách již žáci u učitelů preferují spíše znalost předmětu a jsou pro ně podstatnější didaktické vlastnosti.

Přehled otázek s nejlepším a nejhorším průměrem v jednotlivých třídách

6. E

- 17 - Nepoužívá při mluvení žádná vulgární slova (1)
- 11 - Nikoho nezesměšňuje, nedělá „podrazy“ (1)
- 25 - Při hodinách se často usmívá, vytváří příjemnou atmosféru (1)
- 21 - Je důsledný a přiměřeně náročný (1,78)
- 12 - Chová se ke všem stejně, nemá žádné oblíbené nebo neoblíbené žáky (1,78)
- 3 - Při vyučování dokáže udržet moji pozornost po celou dobu výuky (2,06)
- Nejlépe hodnocené kritérium: osobnostní vlastnosti (1,20)

6. C

- 11 – Nikoho nezesměšňuje, nedělá „podrazy“ (1,05)
- 4 - Učitel vysvětluje učivo jasně, srozumitelně a přesvědčivě (1,14)
- 22 - Při hodnocení našich výkonů je vždy spravedlivý (1,19)
- 6 - Dokáže nás ze svého předmětu hodně naučit (1,19)

- 21 - Je důsledný a přiměřeně náročný (2)
- 12 - Chová se ke všem stejně, nemá žádné oblíbené nebo neoblíbené žáky (2)
- 23 - Užívá více pochval než trestů (2,10)
- Nejlépe hodnocené kritérium: osobnostní vlastnosti (1,53)

9. A

- 9 – Učitel se k nám chová přátelsky (1)
- 25 - Při hodinách se často usmívá, vytváří příjemnou atmosféru (1)
- 2 – Neučí nudně, má smysl pro humor (1,13)
- 13 – Je velmi klidný a trpělivý, umí se vždy dobře ovládat (2,13)
- 17 – Nepoužívá při mluvení žádná vulgární slova (2,19)
- 12 – Chová se ke všem stejně, nemá žádné oblíbené nebo neoblíbené žáky (2,38)
- Nejlépe hodnocené kritérium: didaktické vlastnosti (1,54)

9. C

- 6 – Dokáže nás ze svého předmětu hodně naučit (1,07)
- 2 – Neučí nudně, má smysl pro humor (1,13)
- 5 – Užívá nejrůznější materiály, které má pečlivě připraveny (1,13)
- 3 – Při vyučování dokáže udržet moji pozornost po celou dobu výuky (2,13)
- 12 – Chová se ke všem stejně, nemá žádné oblíbené nebo neoblíbené žáky (2,13)
- 23 - Užívá více pochval než trestů (2,2)
- Nejlépe hodnocené kritérium: didaktické vlastnosti (1,38)

8 Celkové výsledky

Abychom získali výsledky z více širšího vzorku, uvedeme zde průměr ze všech čtyř tříd a podíváme se na to, zda otázky zůstaly stejné, nebo se změnilly. Po uvedení výsledků v tabulce nahlédneme na to, jak dopadly jednotlivé odpovědi.

8.1 Charakteristika „ideálního“ učitele

Po sloučení výsledků u všech tříd jsou charakteristiky na „ideálního“ učitele následující:

Tabulka 6: Celkové výsledky všech zkoumaných tříd

Osobnostní vlastnosti		Didaktické vlastnosti		Pedagogickopsych. char.		
Poř.	Číslo otázky	Průměr úsp.	Číslo otázky	Průměr úsp.	Číslo otázky	Průměr úsp.
1.	9.	1,14	6.	1,2	11.	1,25
2.	22.	1,25	4.	1,21	25.	1,25
3.	15.	1,32	2.	1,28	24.	1,33
4.	18.	1,5	5.	1,43	10.	1,43
5.	14.	1,56	19.	1,46	16.	1,43
6.	13.	1,65	1.	1,55	20.	1,73
7.	17.	1,74	7.	1,56	23.	1,79
8.	21.	1,75	8.	1,63	12.	2,07
9.	--	--	3.	2,01	--	--
Celkem	--	1,49	--	1,48	--	1,56

1. Učitel vyučuje svůj obor s velkým nadšením – 1,55

Žáci zde odpovídali v celku kladně. Oblíbený učitel vyučuje svůj předmět spíše s nadšením, což se poté promítá do jeho práce a jeho působení na žáky.

2. Neučí nudně, má smysl pro humor – 1,28

Tato otázka patří převážně mezi ty nejlépe hodnocené. Patří mezi náročnější požadavky na učitele. Vyžaduje přirozenou autoritu, protože když učitel žáky rozesměje, musí umět poté situaci znovu uklidnit.

3. Při vyučování dokáže udržet moji pozornost po celou dobu výuky – 2,01

I tato otázka patří mezi náročnější činnosti učitele. Velkou roli zde může hrát vysoký počet dětí ve třídě, ale také samotný učitel a jeho autorita. Na druhou stranu, někdy může být pro žáky náročné dávat pozor celou vyučující hodinu.

4. Učitel vysvětluje učivo jasně, srozumitelně a přesvědčivě – 1,21

Také zde můžeme konstatovat, že má otázka kladné hodnocení. Každý učitel by měl umět předat jasně a srozumitelně to, co učí. Žák bude mít poté větší šanci látku uchopit a mít lepší výsledky, než kdyby tomu bylo naopak.

5. Užívá nejrůznější materiály, které má pečlivě připraveny – 1,43

Jeden z modernějších požadavků na učitele je, že by měl učit hravou formou. V otevřených otázkách zazněla i tato připomínka. Každá škola má jiné možnosti, proto si většina pedagogů vytváří své vlastní pomůcky pro výuku, což obnáší velmi práci. Dle hodnocení si můžeme všimnout, že tento požadavek není nejpodstatnější.

6. Dokáže nás ze svého předmětu hodně naučit – 1,20

Otázku číslo 6 můžeme dle výsledků umístit na pomyslné druhé místo. Pochopitelně, když učitel zvládne hodně naučit, žáci mají celkově k předmětu lepší vztah a nemají žádný závažnější problém.

7. Vykládá látku tak, že si bez potíží můžeme dělat poznámky - 1,56

Každý učitel má jiný styl učení. Někdo nejdříve opakuje látku, poté začne novou a rovnou vytvoří společně s žáky zápis, nebo už má poznámky pro žáky připravené. Žáci si je nalepí do sešitu, nebo přepíší z tabule.

8. Vybízí nás, abychom se dotazovali, a otázky důkladně zodpovídá - 1,63

Učitelé by se žáků měli během hodiny ptát, zda vše chápou, zda něco nechtějí vysvětlit.

9. Učitel se k nám chová přátelsky - 1,14

Otázka č. 9 se stala nejlépe hodnocenou otázkou. Pro učitele představuje určitou výzvu, protože je snadné přesáhnout hranice mezi přátelským přístupem a udržení autority.

10. Když ho požádáme o radu, udělá si pro nás vždy čas - 1,43

Když žáci učitele požádají o radu, vyjde vstříc. Někteří učitelé zavádějí na školách doučování pro žáky, kteří mají problém s určitým předmětem.

11. Nikoho nezesměšňuje, nedělá „podrazy“ - 1,45

Výsledky u otázky č. 11 jsou možná překvapivé. Pokud by se měla najít otázka v dotazníku s čistým průměrem 1, tak právě otázka 11. Ale nevíme, jak žáci tento výrok

vnímali. V případě, že otázka obsahovala negativní slovesa, žáci odpovídali opačně, i když tím chtěli dát najevo pozitivní odpověď.

12. Chová se ke všem stejně, nemá žádné oblíbené nebo neoblíbené žáky - 2,07

Otázka č. 12 vyšla dle hodnocení žáku jako nejhůře hodnocena. Někteří žáci bývají při hodinách aktivnější a často jsou ti jediní, kteří znají odpověď na otázku, proto si učitel zvykne je často vyvolávat. Když učitel tyto žáky nevyvolá, tak vykřikují. Aby žáci nenabylí dojmu, že se učitel nechová ke všem stejně, je třeba neustále myslet na to, aby se v hodině aktivně zapojila celá třída.

13. Je velmi klidný a trpělivý, umí se vždy dobře ovládat - 1,65

Učitel je pouze člověk a je možné, že se někdy postaví před novou situací, kterou neustojí a podlehne svým emocím. Na druhou stranu učitelské povolání patří mezi profese, kde se očekává profesionální přístup.

14. S přehledem řeší případné konfliktní situace, je rozhodný - 1,56

Budoucí učitelé jsou na případné konfliktní situace, ke kterým může dojít ve škole, předem připravováni na pedagogických fakultách. Zbytek učitele učí praxe, nebo jim pomáhají další profesionálové, kteří na škole pracují (školní psycholog, metodik prevence).

15. Chodí vždy dobře upravený - 1,32

Každý se obléká tak, jak je mu to příjemné, ale můžeme si všimnout, že žáci tuto odpověď hodnotili převážně kladněji.

16. Většinu z nás oslovuje křestním jménem - 1,43

Učitelé oslovují žáky převážně křestním jménem. Někteří učitelé užívají přezdívky nebo příjmení, což někteří žáci možná neuznali jako křestní jméno, a tak výrok nehodnotili kladně. Je ale také možné, že se některým žákům nelíbí, jak je učitel oslovuje, tak otázku hodnotili hůře.

17. Nepoužívá při mluvení žádná vulgární slova - 1,74

Překvapivé jsou také výsledky u otázky č. 17. Abychom mohli výsledky více komentovat, tak by bylo třeba zjistit, jaká vulgární slova vybraný učitel užívá, a co vše žáci uznali jako vulgární slova.

18. Dokáže vždy přiznat svou chybu - 1,5

Když učitel uzná chybu, ukáže se před žáky také jako obyčejný člověk a žáci ho budou více uznávat.

19. Ve třídě si udržuje klid a pořádek, má dobrou kázeň - 1,46

Když panuje ve třídě klid a pořádek, žákům se ve třídě lépe učí, než když je ve třídě chaos a hluk.

20. Lze říci, že u mě probudil větší zájem o daný předmět - 1,73

Je zajímavé, že i když někteří žáci mají učitele, kterého si vybrali rádi, stejně u nich neprobudil větší zájem o předmět.

21. Je důsledný a přiměřeně náročný - 1,75

Učitel by měl mít předem nastavená pravidla, dle kterých učí. Když tomu tak je, nedochází k neshodám ze strany žáků a zůstává stejná úroveň zvládnutí předmětu pro všechny žáky.

22. Při hodnocení našich výkonů je vždy spravedlivý - 1,25

Zde opět platí předem daná pravidla, na kterých by se mělo lpět.

23. Užívá více pochval než trestů - 1,79

Otázka č. 23 se dostala také mezi hůře hodnocené. Učitel přistupuje ke třídě tak, jak třída pracuje, jak se chová při hodinách. Pokud třída nedává pozor, chová se k učiteli nevhodně, učitel užívá více trestů, nebude přeci třídu chválit.

24. Má radost z našich úspěchů - 1,33

Do úspěchu třídy se promítá práce pedagoga. Každý učitel je spokojený, když se třídě daří.

25. Při hodinách se často usmívá, vytváří příjemnou atmosféru - 1,25

Pozitivně naladěný učitel přenáší svou náladu na celou třídu.

8.2 Vyhodnocení výzkumného tvrzení:

Na základě výsledků z výzkumu provedeme vyhodnocení stanoveného tvrzení.

Výzkumné tvrzení: *Žáci základních škol na 2. stupni se budou lišit v pojetí úspěšného učitele od žáků středních škol.*

Tabulka 7: Výsledky výzkumu V. Holečka

Poř.	Osobnostní vlastnosti		Didaktické vlastnosti		Pedagogickopsych. char.	
	Číslo otázky	Průměr úsp.	Číslo otázky	Průměr úsp.	Číslo otázky	Průměr úsp.
1.	15.	1,36	4.	1,28	24.	1,37
2.	9.	1,45	6.	1,52	10.	1,57
3.	22.	1,47	19.	1,53	16.	1,63
4.	14.	1,56	7.	1,58	11.	1,69
5.	17.	1,58	3.	1,62	25.	1,73
6.	21.	1,68	2.	1,66	20.	2,05
7.	18.	1,8	1.	1,74	12.	2,05
8.	13.	1,99	8.	1,88	23.	2,18
9.	--	--	5.	1,93	--	--
Celkem	--	1,61	--	1,64	--	1,78

2

Přehled 7 otázek s nejlepším a nejhorším průměrem u jednotlivých typů škol:

Střední školy:

- 4. Učitel vysvětluje učivo jasně, srozumitelně a přesvědčivě (1,28)
- 15. Chodí vždy dobře upravený (1,36)
- 24. Má radost z našich úspěchů (1,37)
- 9. Učitel se k nám chová přátelsky (1,45)
- 22. Při hodnocení našich výkonů je vždy spravedlivý (1,47)
- 6. Dokáže nás ze svého předmětu hodně naučit (1,52)
- 19. Ve třídě si udržuje klid a pořádek, má dobrou kázeň (1,53)
- 23. Užívá více pochval než trestů (2,18)
- 12. Chová se ke všem stejně, nemá žádné oblíbené nebo neoblíbené žáky (2,05)
- 20. Lze říci, že u mě probudil větší zájem o daný předmět (2,05)
- 13. Je velmi klidný a trpělivý, umí se vždy dobře ovládat (1,99)
- 5. Užívá nejrůznější materiály, které má pečlivě připraveny (1,93)

² Je určeno náhodně 7 otázek, abychom mohli porovnat, jak široce se shodovali výpovědi žáků. Další srovnání shody bude provedeno pomocí určení směrodatné odchylky.

- 8. Vybízí nás, abychom se dotazovali, a otázky důkladně zodpovídá (1,88)
 - 18. Dokáže vždy přiznat svou chybu (1,8)
- Nejlépe hodnocené kritérium: osobní vlastnosti (1,61)

2. stupeň základní školy

- 9. Učitel se k nám chová přátelsky (1,14)
 - 6. Dokáže nás ze svého předmětu hodně naučit (1,2)
 - 4. Učitel vysvětluje učivo jasně, srozumitelně a přesvědčivě (1,21)
 - 11. Nikoho nezesměšňuje, nedělá „podrazy“ (1,25)
 - 22. Při hodnocení našich výkonů je vždy spravedlivý (1,25)
 - 2. Neučí nudně, má smysl pro humor (1,28)
 - 15. Chodí vždy dobře upravený (1,32)
 - 12. Chová se ke všem stejně, nemá žádné oblíbené nebo neoblíbené žáky (2,07)
 - 3. Při vyučování dokáže udržet moji pozornost po celou dobu výuky (2,01)
 - 23. Užívá více pochval než trestů (1,79)
 - 21. Je důsledný a přiměřeně náročný (1,75)
 - 17. Nepoužívá při mluvení žádná vulgární slova (1,74)
 - 20. Lze říci, že u mě probudil větší zájem o daný předmět (1,73)
 - 13. Je velmi klidný a trpělivý, umí se vždy dobře ovládat (1,65)
- Nejlépe hodnocené kritérium: didaktické vlastnosti (1,48)

Určení směrodatné odchytky, jako doložení shody

Tabulka 8: Určení směrodatné odchytky u výsledků SŠ a ZŠ:

Hodnocení učitele žáky

Základní škola						Střední škola	
Otázky:	Průměr:	Sm. Odch.	Dolní mez	Horní mez	Úspěch	Otázky:	Průměr:
1.	1,571	0,65	1,25	1,90	1	1.	1,74
2.	1,300	0,64	0,98	1,62	0	2.	1,66
3.	2,000	0,88	1,56	2,44	1	3.	1,62
4.	1,200	0,47	0,97	1,43	1	4.	1,28
5.	1,443	0,65	1,12	1,77	0	5.	1,93
6.	1,200	0,44	0,98	1,42	0	6.	1,52
7.	1,557	0,90	1,11	2,00	1	7.	1,58
8.	1,643	0,78	1,25	2,03	1	8.	1,88
9.	1,143	0,39	0,95	1,34	0	9.	1,45
10.	1,429	0,63	1,11	1,74	1	10.	1,57
11.	1,400	0,65	1,08	1,72	1	11.	1,69
12.	2,057	0,92	1,60	2,51	1	12.	2,05
13.	1,629	0,85	1,20	2,06	1	13.	1,99
14.	1,571	0,77	1,19	1,96	1	14.	1,56
15.	1,329	0,68	0,99	1,67	1	15.	1,36
16.	1,400	0,81	1,00	1,80	1	16.	1,63
17.	1,686	1,07	1,15	2,22	1	17.	1,58
18.	1,371	0,68	1,03	1,71	0	18.	1,8
19.	1,471	0,63	1,16	1,79	1	19.	1,53
20.	1,700	1,09	1,15	2,25	1	20.	2,05
21.	1,929	1,03	1,42	2,44	1	21.	1,68
22.	1,243	0,43	1,03	1,46	0	22.	1,47
23.	1,786	0,93	1,32	2,25	1	23.	2,18
24.	1,300	0,60	1,00	1,60	1	24.	1,37
25.	1,257	0,61	0,95	1,56	0	25.	1,73

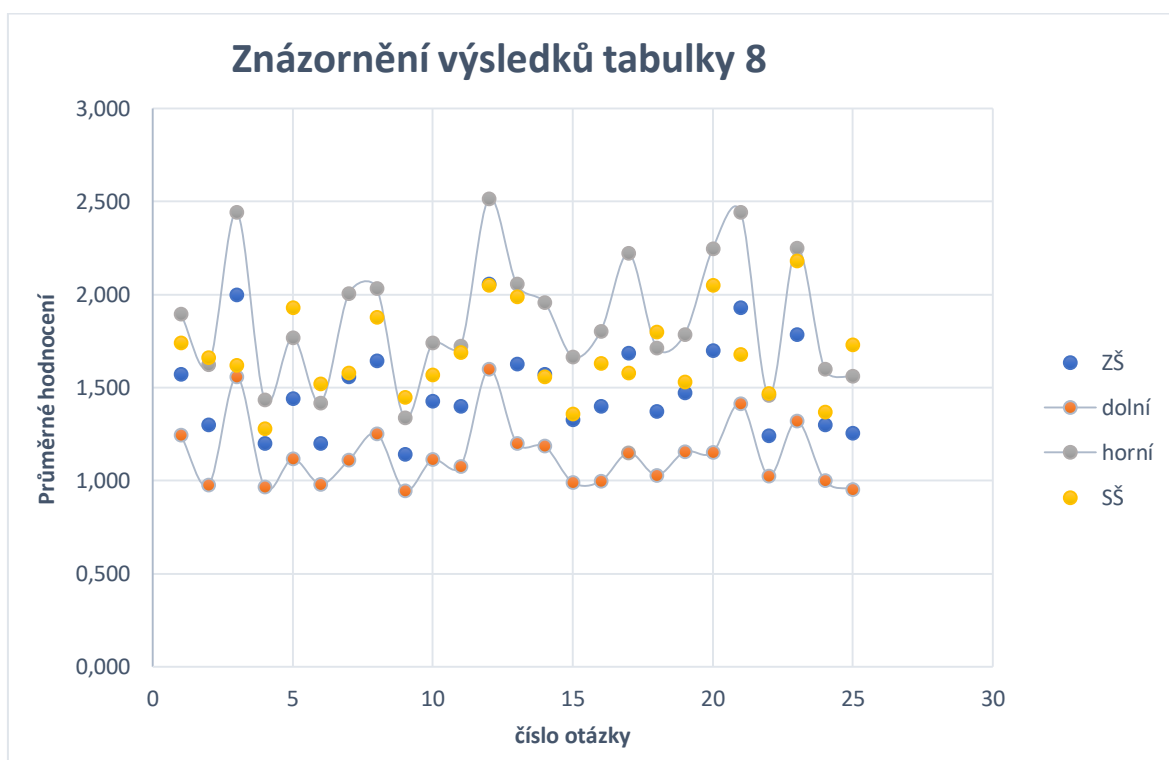
počet úspěchů	18
úspěšnost shody:	78,26%

Popis tabulky 8:

Větší tabulka znázorňuje výsledky na 2. stupni základní školy, menší výsledné průměry střední školy. Cílem je zjistit vztah mezi výsledky. Směrodatná odchytky je odmocnina z rozptylu náhodné veličiny. Představuje nám rozptýlení hodnot kolem střední hodnoty,

kteřá byla odhadnuta aritmetickým průměrem. Horní/dolní mez je odečtení/přičtení poloviny směrodatné odchylky k aritmetickému průměru ZŠ. Úspěch představuje situaci, kdy průměry ze středních škol přísluší intervalu (dolní; horní). Můžeme si všimnout, že byl úspěch prokázán u 18 otázek z 25. Procentuální shoda činí 78,26 %. Pro větší názornost si výsledky z tabulky 8 ukážeme na následujícím grafu.

Obrázek 2: Graf, znázorňující výsledky výzkumu

Popis grafu:

Modré body vykreslují výsledné průměry pro 2. stupeň základní školy, žluté poté pro střední školy. Šedé body vyobrazují horní mez a oranžové dolní mez. Můžeme tedy názorně vidět, umístění jednotlivých výsledků v intervalu.

Srovnání výsledků:

Jak si můžeme všimnout, výsledky šetření jsou překvapivě podobné. Nejdříve nahlédneme pouze na 3 nejlepší a nejhorší odpovědi. Z otázek s nejlepším průměrem se u obou škol objevila 4.: „Učitel vysvětluje učivo jasně, srozumitelně a přesvědčivě“, což je nezbytné pro porozumění nové látce. Ještě zajímavější je, že k větší shodě došlo u otázek s nejhorším

průměrem, kde žáci zvolili dvě totožné otázky č. 23: „Užívá více pochval než trestů“ a č. 12: „Chová se ke všem stejně, nemá žádné oblíbené nebo neoblíbené žáky“.

Pokud vyhodnotíme, jaký byl soulad u širšího výběru 7 otázek s nejlepším/nejhorším průměrem, shoduje se celkem 5 otázek u nejlepšího průměru: 9. „Učitel se k nám chová přátelsky“, 6. „Dokáže nás ze svého předmětu hodně naučit“, 4. „Učitel vysvětluje učivo jasně, srozumitelně a přesvědčivě“, 15. „Chodí vždy dobře upravený“, 22. „Při hodnocení našich výkonů je vždy spravedlivý“. U nejhorších průměru se shodovaly 4 otázky: 23. „Užívá více pochval než trestů“, 12. „Chová se ke všem stejně, nemá žádné oblíbené nebo neoblíbené žáky“, 20. „Lze říci, že u mě probudil větší zájem o daný předmět“, 13. „Je velmi klidný a trpělivý, umí se vždy dobře ovládat“.

U žáků 2. stupně se navíc objevovaly otázky, jako jsou: 11. „Nikoho nezesměšňuje, nedělá podrazy“ a „Neučí nudně, má smysl pro humor“. U negativních průměrů byly vybrány otázky: 3. „Při vyučování dokáže udržet moji pozornost po celou dobu výuky“, 21. „Je důsledný a přiměřeně náročný“, 17. „Nepoužívá při mluvení žádná vulgární slova“.

Žáci středních škol vybrali jako odlišné pozitivní výroky: 24. „Má radost z našich úspěchů, Ve třídě si udržuje klid a pořádek, má dobrou kázeň“. Naopak u negativních výroků volili otázky: 5. „Užívá nejrůznější materiály, které má pečlivě připraveny“, 8. „Vybízí nás, abychom se dotazovali, a otázky důkladně zodpovídá“, 18. „Dokáže vždy přiznat svou chybu“.

Jako nejlepší kritérium žáci 2. stupně základních škol uváděli didaktické vlastnosti a na střední škole osobnostní vlastnosti. Tato volba může být překvapivá, protože bychom u žáků středních škol předpokládali také didaktické vlastnosti, ale nutno říci, že se výsledky osobnostních vlastností (1,61) a didaktických vlastností skoro nelišily (1,64).

Ideální učitel by měl být, dle žáků, přátelský, mít smysl pro humor, na druhou stranu učivo umět srozumitelně vysvětlit a hodně naučit. Dále by se měl takový učitel umět ovládat a být trpělivý, spravedlivý a nedělat mezi žáky rozdíly. Ukazuje se zde také již zmiňovaná přirozená autorita učitele, jak již přímo v otevřených odpovědích žáků, tak u vybraných otázek. Dosažení těchto vytyčených požadavků na učitele není vůbec snadné. Když jsou známé, máme větší šanci jich dosáhnout, protože víme, na čem pracovat.

Závěr:

Při pravidelném provádění autoevaluace, si je učitel vědom svých kvalit a nedostatků, na nichž může pracovat. Stává se z něj dobrý učitel. Být učitelem, kterému budou žáci důvěřovat, když přijde nějaký problém, svěří se, zasmějí se s ním, ale následně budou dávat pozor v hodinách, to je ideálem každého učitele a právě autoevaluace je klíčem, jak toho dosáhnout.

Cílem teoretické části bylo seskupit poznatky o učitelské profesi a především informace, které jsou užitečné do praxe a jsou tak podstatné pro to, být dobrým učitelem.

Empirická část byla zaměřena na výzkumné šetření na 2. stupni ve dvou šestých a dvou devátých třídách na základní škole v Plzni. Cílem bylo zjištění charakteristiky „ideálního“ učitele a užitečných doporučení od žáků a také zodpovězení výzkumného problému. Z výsledků empirického šetření vyšlo, že žáci vyžadují učitele, který jim jasně a srozumitelně vysvětlí látku, bude mít autoritu, ale také bude přítelem, který je spravedlivý. „Ideální“, nebo úspěšný učitel, by neměl dělat rozdíly mezi žáky a mít své oblíbence, na které bude zaměřen, žáci jsou velmi citliví a tento postoj u nich může podpořit nezájem k učení. Stejně tak jako užívání více trestů, než pochval. Každý žák by měl mít možnost prožít úspěch, a když se mu něco nepodaří, učitel dá najevo víru v žákovo zlepšení a poskytne možnosti, jak lepších výsledků do budoucnosti dosáhnout. Zajímavé je, že se nepotvrdila problémová otázka, kdy bylo míněno, že žáci 2. stupně budou mít odlišné požadavky na úspěšného učitele, než žáci středních škol. Z výše uvedeného shrnutí je patrné, že se cíle diplomové práce podařilo naplnit.

Autorka práce doufá, že bude přínosem budoucím, začínajícím i dlouhodobě působícím učitelům.

Resumé

Tato diplomová práce se zaměřuje na získávání zpětné vazby v učitelské profesi. Konkrétněji se zde čtenář dočte o osobnosti pedagoga, samotné profesi učitele a o tom, jak podávat v práci dobré výkony. Předmětem empirické části se stalo získávání zpětné vazby od žáků. Zde je použit dotazník, kde žáci hodnotí učitele a hledají tak obraz „ideálního“ učitele. Ukázalo se, že žáci dokáží podat učiteli rozumnou zpětnou vazbu a učitelé by se neměli obávat je oslovit, pokud si v něčem nejsou jistí. Navíc je zajímavé, že když se podíváme na dosud provedené výzkumy, požadavky na úspěšného učitele očima dětí jsou stále velmi podobné.

Summary

This diploma thesis focuses on obtaining feedback in the teaching profession. More specifically, the reader will read about the personality of the teacher, the teaching profession itself and how to perform well at work. The subject of the empirical part was to get feedback from students. A questionnaire is used here, where students evaluate teachers and look for a picture of the "ideal" teacher. Pupils have been shown to be able to provide reasonable feedback to teachers, and teachers should not be afraid to contact them if they are unsure. In addition, it is interesting that when we look at the research done so far, the requirements for a successful teacher through the eyes of children are still very similar.

Seznam obrázků, tabulek a příloh:

Obrázek 1: <i>Eysenckova typologie</i>	12
Obrázek 2: Graf, znázorňující výsledky výzkumu.....	61
Tabulka 1: Rozdíl mezi hodnocením a evaluací.....	29
Tabulka 2: Výsledky v 6. E	44
Tabulka 3: Výsledky v 6. C	47
Tabulka 4: Výsledky v 9. A	49
Tabulka 5: Výsledky 9. C.....	50
Tabulka 6: Celkové výsledky všech zkoumaných tříd	54
Tabulka 7: Výsledky výzkumu V. Holečka.....	58
Tabulka 8: Určení směrodatné odchylky u výsledků SŠ a ZŠ:.....	60
Příloha 1: Tabulka pro analýzu vlastní práce a její vyhodnocení.....	II
Příloha 2: Hospitace, která se zaměřuje na činnost žáků a podporu učitele s vyhodnocením	IV
Příloha 3: Dotazník k diplomové práci	VI
Příloha 4: Ukázka vyplněného dotazníku	IX

Přílohy

Příloha 1: Tabulka pro analýzu vlastní práce a její vyhodnocení

1 Výklad učitele: kvalita komunikace učitele a porozumění, zájem žáků	
Učitel látku vysvětloval v rozsahu několika minut. Žáci sledovali výklad učitele. Míra porozumění výkladu učitele se nedala přesně odhadnout.	A
Učitel vysvětloval učivo nesrozumitelně (nesprávná artikulace, hlasitost, rychlost řeči), vůbec nevyužíval možnosti neverbální komunikace. Způsob slovní komunikace nepřizpůsobil úrovni žáků. Žáci neporozuměli: postupně ztratili zájem, začali se nudit nebo vyrušovat.	B
Učitel vysvětloval učivo poměrně nesrozumitelně (nesprávná artikulace, hlasitost, rychlost řeči), nevyužil neverbální komunikační prostředky v plné míře. Způsob slovní komunikace učitel nepřizpůsobil úrovni většiny žáků. Značná část žáků neporozuměla nebo slovům učitele věnovala pozornost jen menší část.	C
Učitelův výklad byl srozumitelný, učitel pracoval přiměřeně se všemi komunikačními prostředky. Verbální komunikaci přizpůsobil úrovni žáků. Pokud žák neporozuměl, zeptal se a učitel reagoval. Výklad nebyl doprovázen přehledným zápisem na tabuli.	D
Při výkladu učitel velmi dobře využíval všechny komunikační prostředky a způsob verbální komunikace přizpůsobil úrovni žáků. Byl vyvolán a udržen zájem všech žáků. Žáci porozuměli. Výklad byl doprovázen přehledným zápisem na tabuli.	E
2 Podněty učitele ke kritickému myšlení a odezva žáků	
Učitel se pokusil o to, aby se žáci zamysleli nad předloženými informacemi. Nepodařilo se mu vtáhnout žáky do procesu kritického myšlení. Analýzu dělal učitel, zapojil se jeden, dva žáci.	A
Učitel nevedl žáky k tomu, aby se kriticky zamýšleli nad informacemi. Žáci přijímali všechno pasivně. Neměli otázky: nepochybovali, mlčeli.	B
Učitel se pokusil o to, aby se žáci zamysleli nad předloženými informacemi. Nepodařilo se mu vtáhnout všechny žáky do procesu kritického myšlení. Kritikou analýzu dělal pouze učitel, žáci setrvali v pasivitě.	C
Učitel vedl žáky v tom, aby přemýšleli o předložených informacích: vyvolaný zájem se promítl do otázek nebo diskuse části žáků.	D
Učitel vedl žáky k tomu, aby se jich většina zamýšlela nad informacemi, vzbudil v nich zájem. Projevil se v otázkách nebo v diskusi. Učitel diskusi řídil, usměrňoval. Společně dospěli k závěru.	E
3 Tvořivost učitele a odezva žáků	
Vystupování učitele působilo stereotypně, nezáživně nebo učitel využíval pouze informace z učebnice, nepoužíval vlastní (originální) nápady. Iniciativně vystupovali pouze jednotliví žáci silnou vnitřní motivací.	A

Vystupování učitele působilo stereotypně, nezáživně nebo učitel využíval pouze informace z učebnice, nepoužíval vlastní (originální) nápady. Většina žáků se nudila nebo se nesoustředila na práci s učivem.	B
Vystupování učitele působilo stereotypně, nezáživně nebo učitel využíval pouze informace z učebnice, nepoužíval vlastní (originální) nápady. Několik žáků se nudilo nebo se nesoustředilo na práci s učivem.	C
Učitel použil v hodině vlastní nápad: vyrobenou pomůcku, netradiční postup, metodu. Značnou část žáků inicioval k aktivitě.	D
Učitel používal vlastní nápady a také nápady žáků, dále je rozvíjel. Nebo používal netradiční pomůcky či postupy, příklady. Téměř všichni žáci byli díky tomu aktivní, učitel je do výuky „nenásilně vtáhl“.	E
4 Použité organizační formy a metody v průběhu hodiny a odezva žáků	
Během hodiny byla použita jen jedna metoda nebo forma práce. Aktivní byli pouze jednotlivci.	A
Učitel vystřídal alespoň dvě metody, nebo formy práce: ale žáci i tak vyrušovali, nejevili zájem, byli neukáznění.	B
Učitel vystřídal alespoň dvě metody nebo formy práce: ale většina žáků setrvala v pasivitě.	C
Učitel vystřídal alespoň dvě metody nebo formy práce: značná část žáků se zaktivizovala.	D
Učitel střídal metody nebo formy práce promyšleně: žáky střídání činností aktivizovalo, komunikovalo k tématu mezi sebou a také učitelem.	E
5 Využití učebních pomůcek učitelem a aktivita žáků	
Učitel učební pomůcky přinesl, pracovalo s nimi pár jednotlivců.	A
Pro účely výuky učitel nepoužil žádnou učební pomůcku (schémata, texty, tabulky, předměty denní potřeby), ačkoli k danému tématu bylo možné pomůcky použít.	B
Na hodinu učitel pomůcky přinesl, avšak žáci s nimi nedělali to, co dělat měli, nebo učitel neuměl pomůcky správně použít.	C
Na hodinu učitel pomůcky přinesl, u části žáků vyvolaly pomůcky zájem, příp. část žáků s nimi mohla pracovat.	D
Na hodinu učitel pomůcky přinesl a byly využity správným způsobem, vzbudily velkou pozornost, příp. s nimi většina žáků pracovala.	E
6 Přístup učitele k žákům a odezva přístupu učitele a žáků	
Učitel nejevili známky nervozity, nekřičel na žáky: zachoval si od žáků odstup. Využíval formální autoritu. Žáci se ho neobávali. Neprojetovali se iniciativně. Podřídili se disciplíně.	A
Učitel byl většinu času nervózní, netrpělivý, ironický, cynický, křičel na žáky nebo vůbec nereagoval na otázky žáků a nepřipouštěl žádnou diskusi nebo nepřipustil, že dělá chyby. Většina žáků se ho obávala nebo všichni žáci vykonávali pouze činnosti na pokyn učitele.	B
Učitel byl často nervózní, netrpělivý, ironický: občas neoprávněně na žáky zakřičel nebo případné dotazy žáků ignoroval, vyhýbal se diskuzím o podstatných věcech. Někteří žáci se ho obávali nebo většina žáků vykonávala činnosti pouze na pokyn učitele.	C

Učitel byl trpělivý, snažil se, byl vstřícný, pomáhal žákům, aby se mohli projevit. Část žáků vystudovala iniciativně, učitel s nimi diskutoval.	D
Učitel byl trpělivý, vstřícný, uměl si zajistit disciplínu bez křiku a nadávek. Vystupoval jako partner, dával žákům dostatek prostoru pro otázky nebo v diskusích. Probíhala i komunikace k tématu mezi žáky navzájem.	E

Vyhodnocení tabulky

Indikátory kvality práce	Škála slabých a silných stránek učitele				
	A	B	C	D	E
Body	10	0	5	15	20
1 Výklad, komunikace					
2 Kritické myšlení					
3 Tvořivost					
4 Metody, formy práce					
5 Učební pomůcky					
6 Přístup učitele					
Suma					

Příloha 2: Hospitace, která se zaměřuje na činnost žáků a podporu učitele s vyhodnocením

Činnost učitele

hodnocení kvality výuky podle kritéria	5	4	3	2	1
učitel se zajímá o názory, náměty a zkušenosti žáků					
učitel klade otevřené otázky, zadává problémové úkoly či úkoly rozvíjející tvořivost					
učitel zadává úkoly, při kterých žáci pracují s informacemi z různých zdrojů					
učitel podporuje vzájemnou komunikaci žáků k danému úkolu					
učitel žákům umožňuje společně plánovat a reflektovat či hodnotit dosažení cílů					
učitel umožňuje žákům prezentovat výsledky jejich práce					
učitel umožňuje žákům používat vhodné učební (či kompenzační) pomůcky					
učitel vyžaduje dodržování stanovených pravidel					
učitel diferencuje cíle a činnosti vzhledem k rozdílům mezi žáky					
učitel zjišťuje vzdělávací potřeby žáků a sleduje jejich úspěšnost při činnostech					
učitel hodnotí žáky podle jasných kritérií, zejména podle jejich individuálního pokroku					

Činnost žáků

hodnocení kvality výuky podle kritéria	5	4	3	2	1
žáci používají správnou techniku či postup					
žáci se souvisle, kultivovaně a s porozuměním vyjadřují k danému tématu					
žáci umějí hledat argumenty pro přijetí či odmítnutí tvrzení					
žáci jsou tvořiví, vynalézaví, nápavití, originální					
žáci umějí pojmenovat cíle úkolů a činností a zhodnotit míru jejich dosažení					
žáci samostatně navrhnou a zkouší různé postupy					
žáci si vzájemně naslouchají, navazují na myšlenky druhých, vedou diskusi k věci					
žáci vyhledávají informace potřebné ke splnění úkolu, třídí je, kombinují a využívají					
žáci prezentují výsledky své práce a vzájemně je hodnotí podle relevantních kritérií					

hodnotící škály				
5	4	3	2	1
rozhodně ano	spíše ano	nelze se přiklonit	spíše ne	rozhodně ne
(téměř) všichni	Většina	asi polovina	menšina	(téměř) nikdo
(téměř) vždy	Většinou	občas	Někdy	(téměř) nikdy

Hodnocení učitele žákem

Jméno učitele:

Předměty:

Škola:Třída: Datum:

.....

Instrukce: Pokuste se vybavit si vyučovací hodiny výše uvedeného učitele i jeho chování mimo školu a pravdivě odpovězte na níže položené otázky.

Každou větu v dotazníku si nejprve pořádně přečtěte. Na jednotlivé otázky budete odpovídat čísla (jakoby známkami) od 1 do 5 s tím, že známka 1 vyjadřuje váš naprostý souhlas a naopak známka 5 znamená váš naprostý nesouhlas:

S O U H L A S		NĚCO"MEZI"	N E S O U H L A S	
1	2	3	4	5
nejvíce výstižně	dosti výstižně	těžko rozhodnout	málo výstižně	nejméně výstižně

Svou odpověď ve formě čísla 1 až 5 napište nad tečky vždy na **začátek věty**. Pokuste se, nepoužívat příliš často neutrální odpověď 3 (něco "mezi"). Když se spletete, nebo si odpověď rozmyslíte a chcete ji změnit, přeškrtněte číslo, které chcete opravit, a napište to, co platí.

Nic nepřeskakujte, odpovězte na každou otázku.

1. Učitel vyučuje svůj obor s velkým nadšením.
2. Neučí nudně, má smysl pro humor.
3. Při vyučování dokáže udržet moji pozornost po celou dobu výuky.
4. Učitel vysvětluje učivo jasně, srozumitelně a přesvědčivě.
5. Užívá nejrůznější materiály, které má pečlivě připraveny.
6. Dokáže nás ze svého předmětu hodně naučit.
7. Vykládá látku tak, že si bez potíží můžeme dělat poznámky.
8. Vybízí nás, abychom se dotazovali, a otázky důkladně zodpovídá.

9. Učitel se k nám chová přátelsky.
10. Když ho požádáme o radu, udělá si pro nás vždy čas.
11. Nikoho nezesměšňuje, nedělá „podrazy“.
12. Chová se ke všem stejně, nemá žádné oblíbené nebo neoblíbené žáky.
13. Je velmi klidný a trpělivý, umí se vždy dobře ovládat.
14. S přehledem řeší případné konfliktní situace, je rozhodný.
15. Chodí vždy dobře upravený.
16. Většinu z nás oslovuje křestním jménem.
17. Nepoužívá při mluvení žádná vulgární slova.
18. Dokáže vždy přiznat svou chybu.
19. Ve třídě si udržuje klid a pořádek, má dobrou kázeň.
20. Lze říci, že u mě probudil větší zájem o daný předmět.
21. Je důsledný a přiměřeně náročný.
22. Při hodnocení našich výkonů je vždy spravedlivý.
23. Užívá více pochval než trestů.
24. Má radost z našich úspěchů.
25. Při hodinách se často usmívá, vytváří příjemnou atmosféru.

Další charakteristiky (níže uveďte další typické vlastnosti učitele - můžete využít i druhé strany)

Hodnocení úspěšnosti učitele

Kritéria úspěšnosti učitele se obvykle člení **na osobnostní vlastnosti (jsou relativně trvalejší) a kritéria výkonnosti a chování** (jsou typická svou relativní proměnlivostí, patří sem: znalosti, dovednosti, postoje, kvalifikace, vztahy k lidem, k práci apod.).

Jednotlivé položky dotazníku tak byly rozděleny do těchto **tří** skupin, oblastí zkoumání:

- 1) **osobnostní vlastnosti** (8 položek): charakterové, temperamentové, volní, smysl pro spravedlnost,
- 2) **didaktické schopnosti, dovednosti** (9 položek): tj. metodická i odborná připravenost: úroveň používaných metod a forem výuky, jeho schopnost výkladu, zájem o svůj obor, motivace k práci,

3) **pedagogicko-psychologické charakteristiky** (8 položek): pedagogický takt, sociálně psychologické dovednosti učitele, jeho vztah k žákům, systém hodnocení apod.

Při tomto rozdělení jsme si vědomi jisté nedokonalosti, jak už tomu při třídění pedagogicko-psychologických jevů bývá, některé oblasti se překrývají.

V níže uvedené tabulce jsou shrnuty dosavadní výsledky několikaletého výzkumu, ve kterém studenti středních škol hodnotili toho učitele ze základní školy, kterého si **nejvíce váží**. Pořadí jednotlivých otázek je stanoveno podle aritmetické průměru, který leží uprostřed tzv. **intervalu úspěšnosti**. Tento interval byl pro každou položku matematicky vypočten jako aritmetický průměr \pm jedna směrodatná odchylka dané otázky.

Poř.	Osobnostní vlastnosti		Didaktické schopnosti		Pedag.psycharakt.	
	Číslo ot.	Interval úsp.	Číslo ot.	Interval úsp.	Číslo ot.	Interval úsp.
1.	15	1,21-1,52	4	1,24-1,32	24	1,18-1,55
2.	9	1,21-1,68	6	1,31-1,73	16	1,29-1,97
3.	22	1,31-1,67	7	1,34-1,82	10	1,38-1,76
4.	17	1,43-1,59	19	1,41-1,64	11	1,48-1,90
5.	21	1,46-1,90	3	1,46-1,77	25	1,48-1,97
6.	18	1,50-2,10	2	1,46-1,86	20	1,61-2,48
7.	14	1,52-1,71	8	1,48-2,28	12	1,75-2,34
8.	13	1,76-2,21	1	1,55-1,93	23	1,93-2,42
9.	--	---	5	1,68-2,18	--	---

Tabulka: výsledky dotazníku „Hodnocení učitele žákem“ - **normy pro úspěšného učitele**

Hodnocení učitele žákem

Jméno učitele:

Předměty: *Fyzika*

Škola: *9.25* Třída: *9A* Datum: *23.1*

Instrukce: Pokuste se vybavit si vyučovací hodiny výše uvedeného učitele i jeho chování mimo školu a pravdivě odpovězte na níže položené otázky.

Každou větu v dotazníku si nejprve pořádně přečtete. Na jednotlivé otázky budete odpovídat čísla (jakoby známkami) od 1 do 5 s tím, že známka 1 vyjadřuje váš naprostý souhlas a naopak známka 5 znamená váš naprostý nesouhlas:

S O U H L A S		N Ě C O " M E Z I "	N E S O U H L A S	
1	2	3	4	5
nejvíce výstižně	dostí výstižně	těžko rozhodnout	málo výstižně	nejméně výstižně

Svou odpověď ve formě čísla 1 až 5 napište nad tečky vždy na **začátek věty**. Pokuste se, nepoužívat příliš často neutrální odpověď 3 (něco "mezi"). Když se spletete, nebo si odpověď rozmyslíte a chcete ji změnit, přeškrtněte číslo, které chcete opravit, a napište to, co platí.

Nic nepřeskakujte, odpovězte na každou otázku.

1. *1* Učitel vyučuje svůj obor s velkým nadšením.
2. *1* Neučí nudně, má smysl pro humor.
3. *1* Při vyučování dokáže udržet moji pozornost po celou dobu výuky.
4. *1* Učitel vysvětluje učivo jasně, srozumitelně a přesvědčivě.
5. *2* Užívá nejrůznější materiály, které má pečlivě připraveny.
6. *1* Dokáže nás ze svého předmětu hodně naučit.
7. *1* Vykládá látku tak, že si bez potíží můžeme dělat poznámky.
8. *2* Vybízí nás, abychom se dotazovali a otázky důkladně zodpovídá.
9. *1* Učitel se k nám chová přátelsky.
10. *2* Když ho požádáme o radu, udělá si pro nás vždy čas.
11. *3* Nikoho nezesměšňuje, nedělá „podrazy“.
12. *2* Chová se ke všem stejně, nemá žádné oblíbené nebo neoblíbené žáky.
13. *3* Je velmi klidný a trpělivý, umí se vždy dobře ovládat.
14. *3* S přehledem řeší případné konfliktní situace, je rozhodný.
15. *1* Chodí vždy dobře upravený.
16. *2* Většinu z nás oslovuje křestním jménem.
17. *3* Nepoužívá při mluvení žádná vulgární slova.
18. *4* Dokáže vždy přiznat svou chybu.
19. *1* Ve třídě si udržuje klid a pořádek, má dobrou kázeň.
20. *1* Lze říci, že u mě probudil větší zájem o daný předmět.
21. *3* Je důsledný a přiměřeně náročný.
22. *1* Při hodnocení našich výkonů je vždy spravedlivý.
23. *2* Užívá více pochval než trestů.
24. *1* Má radost z našich úspěchů.
25. *1* Při hodinách se často usmívá, vytváří příjemnou atmosféru.

Další charakteristiky (níže uveďte další typické vlastnosti učitele - můžete využít i druhé strany)

Seznam literatury:

- 1) Csikszentmihalyi, Mihaly. *Creativity : Flow and the Psychology of Discovery and Invention*. New York: HarperCollinsPublishers, 1996.
- 2) CLUCAS, Ann. *How to teach everybody: strategies for effective differentiation*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2018.
- 3) ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.
- 4) FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 4. Přeložil Karel BALCAR. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0741-2.
- 5) GAVORA, Peter. *Výzkumné metody v pedagogice: příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Přeložil Vladimír JŮVA. Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-15-X.
- 6) HOLEČEK, Václav. *Psychologie v učitelské praxi*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3704-1.
- 7) HRABAL, Vladimír. *Jaký jsem učitel?: Metody získávání poznatků o vlastní vzdělávací činnosti*. Praha: SPN, 1988. Knihovnička učitele.
- 8) HRABAL, Vladimír a Isabella PAVELKOVÁ. *Jaký jsem učitel*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-755-8.
- 9) MEŠKOVÁ, Marta. *Motivace žáků efektivní komunikací: [praktická příručka pro učitele]*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0198-4.
- 10) SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.
- 11) ŠEĎOVÁ, Klára, Roman ŠVAŘÍČEK a Zuzana ŠALAMOUNOVÁ. *Komunikace ve školní třídě*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0085-7.

- 12) ŠKODA, Jiří a Pavel DOULÍK. *Psychodidaktika: metody efektivního a smysluplného učení a vyučování*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3341-8.
- 13) TRUNDA, Jiří. *Profesní portfolio učitele: soubor metod k hodnocení a sebehodnocení*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012. Evaluační nástroje. ISBN 978-80-87063-62-0.
- 14) PRUNNER, Pavel. *Vybrané kapitoly z pedagogické psychologie*. 2. vyd. V Plzni: Západočeská univerzita, 2003. ISBN 80-7082-979-6.
- 15) PRŮCHA, Jan. *Učitel: současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-621-7.
- 16) PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
- 17) VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi*. 2., přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-325-2.
- 18) VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-082-4.
- 19) ZORMANOVÁ, Lucie. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4590-9.

Seznam internetových zdrojů:

- 1) Ako sa stať dobrým učiteľom? | eduworld.sk. Eduworld.sk- portál o vzdelávaní a sebarozvoji [online]. Copyright © 2020 Spoločnosť Eduworld, s.r.o. [cit. 31.03.2020]. Dostupné z: <https://eduworld.sk/cd/magdalena-kremnicka/5655/ako-sa-stat-dobrym-ucitelom>
- 2) Co je supervize | Supervize. Supervize | Stránky pro supervizory a supervidované [online]. Copyright © Český institut pro supervizi 2006 [cit. 10.04.2020]. Dostupné z: <https://www.supervize.eu/o-supervizi/co-je-supervize/>
- 3) Evaluace a autoevaluace jako pomocník manažera školy IV (metody sběru dat) - 1. část. Metodický portál RVP - Modul Články [online]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/14467/EVALUACE-A-AUTOEVALUACE-JAKO-POMOCNIK-MANAZERA-SKOLY-IV-METODY-SBERU-DAT---1-CAST.html/>
- 4) Hospitace. Metodický portál RVP - Modul Články [online]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/933/HOSPITACE.html/>
- 5) Jan Amos Komenský citát - „Dobrý učitel, dobrý učeň, dobré učení mocně umění rozmnožuje.“ | Citáty slavných osobností. Citáty slavných osobností: Největší sbírka citátů, myšlenek a aforismů [online]. Dostupné z: <https://citaty.net/citaty/271264-jan-amos-komensky-dobry-ucitel-dobry-ucen-dobre-uceni-mocne-umeni/>
- 6) 4 Teacher Evaluation Models to Use (With Examples!) | Prodigy Math Blog. [online]. Dostupné z: https://www.prodigygame.com/blog/teacher-evaluation/?fbclid=IwAR0mS8Q-oqTltT5035o8u2qbwHa_1HDeiMZlce-puzlbr29jva4wgoAi8YY
- 7) Temperament, jeho hlavní koncepce – Wikisofia. [online]. Copyright © 2013 ISSN [cit. 17.04.2020]. Dostupné z: https://wikisofia.cz/wiki/Temperament,_jeho_hlavn%C3%AD_koncepce
- 8) Pedagogická evaluace. Metodický portál RVP - Modul Články [online]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/963/pedagogicka-evaluace.html/>
- 9) Kompetence učitele - Wiki. Wiki - Wiki [online]. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/K/Kompetence_u%C4%8Ditele